

TÁBORNOKI ÉS TÖRZSTISZTI KINEVEZÉSEK A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARCBAN

II. Rákóczi Ferenc hadseregének tisztikaráról már eddig is számos publikáció látott napvilágot, de azok elsősorban egyéni katonai pályákat tártak fel életrajzi írások keretében, az összefoglaló munkák pedig mindaddig szükségszerűen hiányosak, amíg nem rendelkezünk az egész kuruc tisztikar – legalább megközelítően teljes és pontos – adattárával. Heckenast Gusztáv kutatásainak eredményeképp ma már elkészült a kuruc tábornokok életrajzi adattára, de a brigadérosok, törzstisztek és a századparncsnokok adatainak összegyűjtéséhez még igen hosszú időre lesz szükség. Jelen dolgozat csupán arra tesz kísérletet, hogy áttekintést adjon a Rákóczi-szabadságharc katonai vezetőinek kinevezési gyakorlatáról.¹

I. A kuruc tisztikar létrejötte

A II. Rákóczi Ferenc fejedelem által vezetett szabadságharc az 1697. évi hegyaljai felkelés bukását követően bontakozott ki az Esze Tamás, Kis Albert, Pap Mihály és mások által szervezett bujdosómozgalomból. A tiszaháti szervezkedés során a felkelők maguk választották első tisztjeiket még Rákóczi Magyarországra érkezése előtt. A fejedelem minden bizonnyal a bujdosók harmadik követségének élén 1703. május 6-án Brezánban megjelent Esze Tamást nevezte ki a szerveződő kuruc hadsereg első ezredesének.² Erről a kinevezésről csak közvetett, bár elég részletes adatok állnak rendelkezésünkre. Maga Esze Tamás a „supremus et primarius pedestris ordinis capitaneus” címet használta egy 1703. évi kiadványán,³ és ennek magyar fordítását olvashatjuk egy 1704-ben kelt iraton: „Méltóságos Felső Vadászi Rákóczzy Ferencz Fejedelem ő Nagysága első gyalog ezeres kapitánnya”.⁴ Károlyi Sándor szatmári főispán – miután 1703. június 7-én Dolhánál győzelmet aratott a felkelők felett –, emlékiratot nyújtott be a bécsi udvarnak, melyben a 25. pont alatt a következőket írta: „Úgy hallatszott, hogy Esze Tamás is bennjárt [Lengyelországban] Rákóczinál; erről szintén nincsen biztos tudomásom, de hogy *ezredesi rangjáról pecsétetes kinevezési okmánya van*

---

¹ A kézirat eredeti változatát levéltár szakos diplomamunkám képezi, melyet *Tábornoki és törzstiszti dekrétumok a Rákóczi-szabadságharc idejéből* címmel 1997-ben írtam. Témavezetőm, az azóta elhunyt Heckenast Gusztáv értékes tanácsai, megjegyzései alapján átdolgoztam munkámat. Most ez a részben javított, részben rövidített, részben viszont bővített változat áll az olvasó előtt. Köszönettel tartozom lektoromnak, Bánkúti Imrének, továbbá Érszegi Gézának, akik szintén hasznos tanácsokkal, kiegészítésekkel segítettek munkámat. – Jelen dolgozat több ponton kapcsolódik korábban megjelent közleményemhez: *Mészáros*, 1999.

² Az eseményre l. *Esze Tamás: II. Rákóczi Ferenc breznai kiáltványa*. = Sz 88. évf. (1954) 285–316. o. – Dolgozatom első két fejezetének megírásakor jelentős mértékben támaszkodtam Esze Tamás ezen és alább idézendő más tanulmányaira, forrásközleményeire, melyekre az első hivatkozásokat követően már csak konkrét idézetek esetén utalok.

³ OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. II. fol. 4.

⁴ MOL G 28. R-szh. lt. V. 2. a. fol. 6. Tarpa, 1704. febr. 18. Esze Tamás pátense, melyben a tarpai lakosokat a város bírāja és tanácsa iránti engedelmességre inti.

– az bizonyos. [Kiemelés tőlem – M. K.]⁵ Elképzelhető, hogy Esze Tamással közel egy időben Kis Albert is kapott gyalozezredesi pátenst.

Az országhatárra érkező fejedelmet 1703. június 14–16-án a tiszaháti felkelés⁶ vert hadai várták. Rákóczi Emlékirataiban igen siralmas képet fest erről a parasztcsapatról. Az ott felsorolt tisztokról is lesújtó véleménye volt: „mindnyájan olyan tudatlanok és összeférhetetlenek voltak, hogy még egy káplár feladatát sem voltak képesek ellátni.”⁷ Jobb híján persze be kellett érnie velük. Nem tudjuk biztosan, hogy az első ezerekapitányok és vicéik (Majos István és János, Móricz István, Ocskay László, Borbély Balázs, Bóné András, Kos Mihály, Gödény Pál, Bozóky Pál, újvárosi Szűcs János, kőrösi Pap István stb.) nyertek-e a fejedelemtől pecsétes dekrétumot. Valószínű, hogy többen csak Rákóczi hallgatólagos beleegyezésével, szóbeli „rezolúciójával”, később pedig az első tábornokokhoz írt egyszerű levélbeli utasítások alapján történt beiktatásokkal viselték a magas katonai rangot.

A tiszántúli hadjáratot⁸ még maga Rákóczi és Bercsényi vezette, így azon a vidéken a felkelő hadak tisztikarának létrejöttét a fejedelem legalább nyomon követhette: az imént felsorolt személyek rangját megerősíthette írásban, jóváhagyhatta szóban, magukat a tiszteket megismerhette személyesen vagy főbb híveinek tájékoztatásából. Az első felvidéki hadjárat 1703. augusztus vége és október 31. között azonban már a fejedelemtől távol – és bizalmát élvező főtiszt irányítását nélkülözve – zajlott le.⁹ Az Ung vármegyétől nyugatra, egészen Bars és Zólyom vármegyéig terjedő tájakon a felkelők Zábreczky László, Vitárius János, füleki Szűcs János ezredek, Kecskeméti István, Berthóty Zsigmond alezredek köré gyülekeztek. Ők – ekkor még – egészen biztos, hogy a fejedelemtől sem írásos, sem szóbeli jóváhagyást nem kaptak rangjukra nézve. Az egykori végvárok mellett és a volt praesidialis mezővárosokban letelepült katonák gyakran már szervezeten álltak a kurucok oldalára, főként korábbi tisztjeik vezetésével, így pl. az ónodiak Ónodi alias Szikszai János deákkal az élen, vagy az Egerben, Léván, Szécsényben letelepült vitéz rend.

Hasonlóan alakult a helyzet az Erdélyi Fejedelemségben, ahol a helyi kuruc mozgalom és a Magyarországról érkezett katonaság akciói nyomán bontakozott ki a szabadságharc.¹⁰ A Kővár-vidéki mozgalmat pl. Mósa László remetei postamester szervezte, aki utóbb Kővár kuruc vicekapitánya lett. A somlyói császári őrség magyar katonaságának egyik tisztje, Kaszás Pál a kurucokhoz csatlakozva lovas ezerekapitányi

⁵ RTü I. 97. o.

⁶ A szabadságharc ezen szakaszát feldolgozta *Esze Tamás: A tiszaháti felkelés*. Budapest, 1952. (Sajnos jegyzetapparátus nélkül.)

⁷ AR. III. oszt. I. 303. o.

⁸ Az események pontos, részletes ismertetését szintén *Esze Tamás* írta meg: *Esze*, 1951.

⁹ Az Ocskay László által vezetett hadjáratról még nem áll rendelkezésünkre modern feldolgozás. *Thaly Kálmán* monográfiájára csak fenntartásokkal hagyatkozhatunk: Ocskay László II. Rákóczi Ferenc fejedelem brigádosa és a felső-magyarországi hadjáratok 1703–1710. 2., bőv. kiad. Budapest, 1905. I. k. 25–30. o. – Számos új adat található: »AR I. oszt. XIII.« 43–70. o. (A vonatkozó forrásokat „Nógrádmegye nemességének és Rádaynak csatlakozása a szabadságharchoz” címmel *Esze Tamás* rendezte sajtó alá.)

¹⁰ Az erdélyi eseményekre I. Kiss, 1906.; *Várkonyi*, 1954.; *Markó Árpád: Az 1704. évi erdélyi kuruc hadjárat*. = HK 34. évf. (1933) 174–208. o. és *Magyar András: Az erdélyi kuruc hadsereg létrejöttének előzményei*. = II. Rákóczi Ferenc erdélyi hadserege. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi: *uő.* H. n., 1994. 5–74. o.

rangot kapott. A Magyarországról érkező kurucokat Ilosvay Imre, majd Orosz Pál vezette, csapataik között pedig főként bihari ezredeket találunk: Bóné András lovasait, Kos Mihály és Gödény Pál hajdúit.

Mindamellett Erdélyben igen nagy szerep jutott a Törökországból hazatért emigránsoknak is. 1703 nyarától 1706 elejéig több hullámban tértek haza Guthy István, Csáki András, Orlay Miklós és Szappanos Mihály vezetésével a Thököly-szabadságharc, főként pedig a hegyaljai felkelés bukása után kibujdosott kurucok. Az említett „főkapitányok” és az alattuk szolgáló tisztek többnyire megtarthatták korábbi rangjukat, egységeik létszáma pedig folyamatosan emelkedett a hozzájuk csatlakozó erdélyi és partiumi felkelőkből. Thököly unokatestvére és generálisa, Petrőczy István szintén hazatért a száműzetésből. Nem lehetetlen, hogy ő is külön kinevezési okmány nélkül, korábbi rangjának elismerésével lett Rákóczi hadseregének tábornoka.

A szervezés első időszakára tehát a spontaneitás jellemző, s maga Rákóczi is megalkuvásokra kényszerült a tisztikinevezések, sőt általában a személyi döntések meghozatalakor. Heckenast Gusztáv találóan írja a kuruc „udvar- és államszervezés” (s tegyük hozzá: hadszervezés) első állomásán, a sámsoni táborban 1703. július 26–28-án lezajlott eseményekkel kapcsolatban: „Megindító figyelemmel kísérni a kezdeteket, a kényszerű kompromisszumokat, amikor be kellett érni azokkal, akik a szolgálatra kéznél voltak.”¹¹

Az előkelő nemesek csatlakozásának megindulásával a fejedelem igyekezett közülük új főtiszteteket kinevezni. Ennek jórészt politikai oka volt: a nemesség vezető szerepének biztosításával a mozgalom bázisának kiszélesítése, a vármegyék és az arisztokrácia csatlakozásra buzdítása volt a cél. A parasztfelkelésként induló szabadságharc antifeudális jellegének visszaszorításával természetes módon következett az uralkodó osztály vezető szerepének biztosítása a hadseregen belül is. Ugyanakkor az első képzetlen, fegyelmezetlen, sőt gyakran garázda tisztek megfékezését várta a fejedelem az újonnan kinevezett, katonai tapasztalattal is rendelkező mágnásoktól és benepossessionatus nemesektől. Más kérdés, hogy általában ez utóbbi csoport tagjai sem voltak katonailag kellően képzettek és alacsonyabb sorból származó tisztársaiknál eredményesebb csapatvezetők.

Az elsőként kuruccá lett alispán, Buday István előbb a fejedelem udvari kapitánya, majd a hajdúvárosok főkapitánya és egyben a hajdúvárosok által kiállított lovasezred parancsnoka lett. Az első között csatlakozó főnemesek egyike, Sennyey István báró 1703. augusztus 29-én mint „ezeredes-kapitány” kapott hadgyűjtő pátentet,¹² majd egy hónappal később ő vehette kézbe elsőként a tábornoki dekrétumot.¹³ Az 1703. október közepén Gács várával együtt meghódoló és a tokaji táborban hűséget esküvő Nógrád vármegyei nemesek közül került ki a kuruc állam- és hadszervezet képzett középnemesei

¹¹ *Heckenast Gusztáv*: Vay Ádám szerepköre a Rákóczi-szabadságharc vezetésében. = Rákóczi kori tudományos ülészek II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai, valamint Vay Ádám hamvai hazahozatalának 90. évfordulója alkalmából. 1996. október 25. (Szerk. *Heckenast Gusztáv, Molnár Sándor, Németh Péter.*) Vaja, 1997. 8. o.

¹² AR. I. oszt. I. 127–128. o. A vetési táboron kelt pátens Reviczky Imre által készített egykorú másolata. A császári kézbe került kuruc eredetű irategyűttes keletkezésére l. *Esze Tamás*: Acta Reviczkyana. = *Levéltári Közlemények*, 25. évf. (1954) 152–169. o.

¹³ Az első tábornoki kinevezésekről l. a III. fejezetet.

vezetőinek derékhada. Közülük Gyürky Ádám lett a fejedelem udvari lovaskarabélyos ezredének parancsnoka. Vay Ádámot – Buday István utódként – udvari kapitányává nevezte ki Rákóczi, majd 1703. október 27-én neki adományozta a jászkun főkapitányi címet is. Ez utóbbi tisztség együtt járt a „nemes jász regiment” ezredtulajdonosi rangjával. Török András nógrádi alispánt még Vay kinevezése előtt, 1703. október 24-én substitutus jászkun kapitánnyá, majd egyben udvari vicekapitánnyá nevezte ki a fejedelem, így ő lett Vay Ádám helyettese mindkét funkcióban.¹⁴

A hadgyűjtő pátenssel saját ezredet toborzó főurak és jómódú nemesek általában kivételnek számítottak: Sennyeyn kívül Ibrányi László és Vay László sorolható ebbe a körbe.¹⁵ A hajdúvárosok lakói, a jászok, a kis- és nagykunok kiváltságaik fejében kötelesek voltak fegyvert fogni, és saját tisztjeik vezetésével testületileg táborba szállni, a fentebb említett Budayt, Vayt és Törököt így már kereteiben meglévő alakulatok élére nevezhette ki a fejedelem.

II. Ideiglenes megoldás: fődirectorok az egyes seregtestek élén

Nagy kihívást jelentett Rákóczi számára a korai kuruc mozgalom szervezőinek és a spontán felkelők maguk választotta tisztjeinek megfegyverzése, illetve hadaik központi irányítása. A fejedelem körültekintéssel látott e feladathoz, hiszen egyszerre leváltani nem lehetett őket a kezük alatt szolgáló hadak eloszlásának veszélye nélkül. A szakirodalom az első kuruc ezredesek felsorolásakor a már általam is idézett nevek mellett Ilosvay Bálintét és Imréét, Perényi Farkasét, Orosz Pálét, Besseney Zsigmondét, Géczy Zsigmondét említi meg. Történetírásunk mind ez ideig nem ismerte fel pontosan, hogy ezek a főtisztek többnyire nem saját csapataik felett parancsoltak. Valójában a szerveződő fejedelmi udvar megbízottai, vagy mondjuk úgy: központi utasításokkal a harcoló alakulatokhoz kiküldött „vezérkari tisztek”, sőt egyben „politikai biztosok” voltak.

A fejedelem Emlékirataiban megemlékezik róla, hogy Kálló ostroma előtt Ilosvay Bálintot „két vagy három Bereg megyei zászlóaljjal” Máramaros meghódoltatására küldte.¹⁶ Az ugocsa–máramarosi hadjáratban Majos János lovas- és Kis Albert gyalogezrede képezte a katonai erőt. Ilosvay Bálint ezredéről meglehetősen kevés ismeretünk van a szabadságharc első időszakában: bár gyűjtött saját katonaságot, ez az alakulat meglehetősen kis létszámú lehetett.¹⁷ Ilosvay Bálint feladata 1703

¹⁴ Az itt felsorolt katonákon kívül ebbe a körbe sorolható még Kajali Pál, a későbbi kuruc főhadbíró, Darvas Ferenc és Mihály, utóbb kuruc hadbiztosok, valamint Ráday Pál, Bulyovszky Dániel stb.

¹⁵ Könnyen belátható, hogy a több hónapos késéssel csatlakozó nemesség már csak korlátozott számban toborozhatott katonákat, hiszen az első felkelők már fegyverbe szólították a vidéket. Ibrányi Lászlóról tudjuk, hogy jórészt saját jobbágyaiból alakította meg ezredét. Mint majd látni fogjuk, a dunántúli hadjárat kezdetén már a birtokos nemesség kap hadgyűjtő pátenseket Bercsényitől, azon az országrészen tehát a korábbi időszaktól eltérő társadalmi keretek között jön létre a tisztikar.

¹⁶ AR. III. oszt. I. 311. o. Az ugocsa–máramarosi hadműveletekre l. még *Esze Tamás: A szegénylegények éneke. = Irodalomtörténeti Közlemények, 57. évf. (1953) 5–28. o.*

¹⁷ Ugocsa vm. 1704 közepén vagy az év második felében készült összeírása fálvanként közli a kuruc katonák névsorát alakulatuk (ezred, század) feltüntetésével együtt. Igen sokan szolgáltak a korábbi Kis Albert-féle, ekkor már Kajdy István parancsnoksága alatt álló gyalogezredben és Majos János lovasezredében, ugyanakkor csak néhány névnel szerepel, hogy „Ilosvay Bálint Úr Seregében” szolgál az illető. (A sereg =

augusztusában nem is a toborzás és a saját ezreddel való operálás, sokkal inkább az ugozsai, máramarosi és beregi nemesség megnyerése és Majos János, meg Kis Albert garázda katonáinak fékentartása volt. Máramaros meghódolása után a Munkács és Ungvár körüli ostromzárat szervezte meg. 1703. szeptember 26-án is a fejedelmi rendelkezés végrehajtójaként lépett fel, amikor az Ungvárt ostromló hadak megfegyelmzését célzó ediktumot kibocsátotta.¹⁸ Feladatai, intézkedései alapján leszögezhetjük, hogy több alá beosztott főtiszt parancsnokaként és több ezredből álló csapat irányítójaként járt el, nem pusztán egy volt a többi ezereskapitány között.

Ilosvay Imre a kurucok elől Huszt várába húzódott nemesek példáját követte, de kivételesen cselből: valójában azzal a céllal, hogy Máramaros vármegye és az öt koronaváros „kulcsát” a kurucok kezére játssza. Sikerült a fizetetlen császári őrséget parancsnoka ellen lázítani, így fivére, Ilosvay Bálint és Majos János hadjárata során Huszt kaput tárt a kurucok előtt. Ilosvay Imre ezt követően jelentkezett Rákóczi táborában, aki nagyobb katonai egységet (kétezer lovas) bízott a kezére, és az erdélyi határszélekre küldte. Ilosvay 1703. szeptember 20-án Szentbenedek mellett fontos győzelmet aratott Bethlen Sámuel labanc székelyei felett. Ezt követően is az erdélyi határnál állomásozó kuruc csapatok parancsnoka maradt. 1703. október 7. körül a Kolozsvárról kijött császári őrség Somlyó mellett az Ilosvay Imre parancsnoksága alá rendelt Kaszás Pál és Csurulya kapitányok hadaival csapott össze. Ez az eset is arról tanúskodik, hogy az első kuruc tisztek (itt Kaszás és Csurulya) fegyelmetlensége okozta a vereséget, akik a fejedelem által följük rendelt Ilosvay Imre parancsának ellenére vállalták a túlerővel szembeni harcot.¹⁹ Ilosvay Imre 1704-ben mint Duna–Tisza közti katonákból álló lovasezred parancsnoka szerepel. Egyetlen adat derít fényt arra, hogy ha 1703-ban nem sikerült saját ezredet toboroznia, akkor melyik ezred parancsnoka lett: Károlyi Sándor iratai között fennmaradt egy keltezetlen – de adatai alapján nagy biztonsággal 1705 végére tehető – hadszervezési tervezet, mely szerint Ilosvay a (kőrösi) Pap István által gyűjtött katonákat kapta meg.²⁰ Utóbb pedig a szegedi seregeket is ezredéhez rendelték.

Az északkeleti vármegyék egyik legjelentősebb főúri családja a báró Perényieké volt. Az első kuruc katonák között szép számmal voltak, akik az ő jobbágyaik közül kerültek ki. Nagyszöllősi uradalmukban már 1703 nyarán igen öntudatosan megtagadták a földesúri terhek viselését és a hajdúvárosi kiváltság igényével léptek fel. A Husztra menekült Perényi család a vár feladása után csatlakozott Rákóczihoz, és tagjai közül

---

század!) L. *Csatáry György*: Levéltári Kalászatok. (Tanulmányok, szövegközlemények.) Ungvár–Budapest, 1993. 46. o. Ilosvay ezredének 1706. évi összeírásából megállapítható, hogy a név szerint ismert tisztek mindegyike Majos János ezredében szolgált korábban. L.: KO V. 415–417. o. Majos 1705-ben távozott időlegesen a hadseregből, tehát csak ezt követően csatlakozhatott ezredét Ilosvayéhoz, akinek a közvetlen parancsnoksága alá mindaddig talán csak vármegyei kontingens tartozott. (Rákóczi hadseregének egyes alakulatairól igen hézagosak az ismereteink, a korszakkal kapcsolatban ez hadtörténetírásunk legnagyobb adóssága.)

¹⁸ *Esze*, 1954. 293–294. o.

¹⁹ Rákóczi ezzel kapcsolatban a következőket írta Sennyey Istvánnak szóló levelében: a vereség oka „az egyenetlenség, senkitül nem függés és szófogadatlanság, – a minthogy említett hívünk [ti. Ilosvay Imre] akarhatja sőt tilalma ellen cselekedték ... ott való hadaink, hogy azon ellenségre, nem lévén ahhoz való tehetségek, kimentenek...” AR I. oszt. I. 129. o.

²⁰ MOL P 396. Károlyi-I. Acta pub. I. Acta Rák. Ser. IV. Kuruckori vegyes ir. (Lad. Fa.)

többen fontos tisztségeket töltöttek be a fejedelmi udvarban és a hadseregben. Mindvégig híven és vitézül szolgálták Rákóczit, de ellentétük is végig megmaradt az első jobbágy-főtisztekkel. Számos adattal rendelkezünk pl. Esze Tamás és Perényi Miklós személyes ellentétére vonatkozóan. A Perényiek közül Farkas volt az első Rákóczi táborában, s Bercsényi mindjárt fontos feladattal bízta meg: Tokaj alól Újfalussi János seregével kiküldte a „nemes Zemplény és Ung vármegyékben gyülekezett magyar hadaknak egy corpusban való gyűjtésére”. A főgenerálistól kapott pátensekkel Perényiéknek „12 zászlós seregeket” sikerült összegyűjteni, „mely hadakkal akkor egy fordulást tévén”, elfoglalták Vinna, Homonna, Sztropkó és Csicsva várát. Ezt követően Perényi és Újfalussi jelentkezett Bercsényi tokaji táborában a 12 századnyi katonasággal, melyek egyik feléből (6 seregből) Soós János, a másiktól pedig báró Andrássy György alakított saját lovasezredet. Újfalussi később sérelmezte is, hogy 1703-ban „Prinyi uramnak vicéje volt azon seregekben”, utóbb pedig csak főhadnagy lett Soós János fő- és Bárczay Zsigmond vicekapitánysága alatt.²¹ Így nyilvánvaló, hogy Perényi is csak ideiglenesen volt az ungi és zempléni katonaság főkapitánya. 1703. szeptember 30-án mint „Méltóságos Fejedelem felső vadászai Rákóczi Ferenc *Kegyelmes* Urunk eő nagysága Ungvár alatt lévő hadainak directora” szerepel,²² 1703. október 10-én pedig „... Bercsény Miklós Uramtúl eő Nagyságátul bizonyos Haza dolgaiban ki bocsátatot plenipotentiarius”-nak címezte magát.²³ A felkelés első éveiből nem ismerünk olyan adatot, amely Perényi saját ezredére vonatkozna. Valójában nem volt ezredes, hanem Bercsényi udvari kapitánya lett, a szécsényi országgyűlés szövetséglevelét is ebben a minőségben írta alá.²⁴ Csak 1706 júliusában kapta meg a dunántúli Goda István lovasezredét oly módon, hogy a tényleges parancsnok Goda István maradt alezredesi rangban.²⁵

A Tisza környéki hadak vezérlésére Rákóczi Ibrányi Lászlót küldte ki 1703. augusztus végén,²⁶ s neki – mint említettem – sikerült saját ezredet is gyűjtenie. Ibrányi mellé hamarosan a török elleni harcokban edzett Orosz Pál ungi nemest rendelte a

---

²¹ Az idézetek Újfalussi János Bercsényinek szóló, 1705. jún. 30-án a fogarasi táborban kelt leveléből valók: *Bánkúti*, 1990. 105. o. Újfalussinak ezt a fontos visszaemlékező levelét felhasználtam a kuruc hadszervezetről írt közleményemben is: *Mészáros*, 1999. 605. o.

²² Perényi levele Ungvár védőihöz: *Váradai Sternberg János – Balla László: Az ungvári vár ostroma 1703–1704-ben.* = *Kárpátok. Irodalmi Almanach* 2. 1958. 129. o. Perényi levele jól egészíti ki Újfalussi idézett visszaemlékezését, a következő érvekkel szolgáltatta ugyanis megadásra az Ungvárba szorult „magyar és német úri fő és közrendeket”: „*Kegyelmetek* úgy elhídigye, mint az égen a napot láttya, hogy ezen a földön több erősség az egy Cassánál császár kezínél nincsen... Vinna, Homonna, Csicsva és Sztropkó csak engem vár, mingyárt hajol.” Emellett valótlán hírekkel is rémisztgette a vár védőit, a hónapokkal később elfoglalt Szatmár, Munkács és Tokaj meghódolási szándékát ugyanis már ekkor kész tényként állította. (Perényi levelét – pontatlanul és hibás szövegösszefüggésben – idézi még *R. Várkonyi Agnes: A vetési pátensek. A jobbágykatonaság védelme és tehermentessége Rákóczi államában.* = R-tan. 24–25. o.)

²³ MOL G 28. R-szh. lt. V. 2. b. fol. 1. Perényi Farkas Csicsva várában kelt védlevele Posgay László és háza népe számára.

²⁴ „Wolfgangus Perényi de Perény, Excellentissimi supremi Generalis Aulæ Capitaneus.” *L. Thaly*, 1870. 341. o.

²⁵ MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. IV. fol. 427. v.

²⁶ Rákóczi 1703. aug. 25-én tájékoztatta erről Szabolcs vármegyét: „...az Tisza környékén levő hadaink vezérlését (bíztuk) hívünk t. nemzetes Ibrányi László úrra...” *L. Zimmermann Rezső: Adalékok II. Rákóczi Ferenc felkeléséhez Szabolcsvármegye levéltárából.* = *Történelmi Tár, új foly.* 10. évf. (1909) 147. o. A kinevezést említi továbbá *Balogh István: II. Rákóczi Ferenc Szabolcs és Szatmár vármegyékben.* (1703. július 18. – október 15.) Nyiregyháza, 1976. 13. o. és 19. o. 32. jegyzet.

fejedelem. Feladata a Tokaj körüli ostromzár megszervezése és a „dispositioja alá adott” hadak rendbevétele volt. Mikor a Sárospataki Kollégiumot 1703. szeptember 2-án visszahelyezte jogaiba, a fejedelem „Tiszán innét lévő Hadainak, Lovas és Gyalogoknak Fő Directora” címet használta.²⁷ A prédálók és kóborlók megbüntetését kilátásba helyező 1703. szeptember 9-i nyíltparancsának *intitulatiójában* szintén ez szerepel: „Méltóságos Fejedelem, Felső Vadászi Rákóczi Ferencz, Nemes Sáros Vármegye Örökös Fő Ispánya, Kegyelmes Urunk ő Nagysága Tiszán innét lévő lovas és gyalog magyar hadainak fő directora, Csicseri Orosz Pál”.²⁸ A szeptember 14-én a tokaji táborban Rákóczi László számára kiadott oltalomlevelében viszont a tiszáninneneni lovas és gyalog hadak „első Feő Directora Locumtenensének” címezte magát.²⁹ Nem tudom biztosan, kit tekintett ekkor közvetlen felettesének, akinek ő „locumtenense”, azaz helyettese volt volna, talán Bercsényit, aki néhány nappal később már szintén Tokaj alatt volt, és átvette az ostromzár irányítását; Orosz Pált pedig október 16-án Ilosvay Imre helyett a Szilágysomlyó körül állomásozó kuruc csapatok parancsnokává nevezte ki a fejedelem.³⁰ Sennyey István tiszántúli generálishoz írt levelében ezzel kapcsolatban így fogalmazott: „Orosz Pál pedég Somlyóra menvén, reménljük, ottlétében azon had inkább csoportra gyülekezik, mintsem Ilosvay Imre ottlétében”.³¹ Orosz Pál a mellé rendelt bihari ezredekkel 1703. november 10-én szép győzelmet aratott Bonchidánál Thoroczkay István aranyosszéki főkapitány csapatain, s magát Thoroczkayt is elfogták. A fejedelem a tokaji táborból 1703. november 30-án keltezett pátensében az „Erdélyben levő, leendő lovas Gyalog Hadaink Directiojára” rendelte Orosz Pált,³² vagyis kinevezési okmánnyal erősítette meg addigi funkciójában. Orosz Pál csak 1704 februárjában kapott generális-főstrázsamesteri rangot, és 1704-ben lett egy lovasezred ezredese is: akkor kapta meg Vitárius János ezredét. Maga Vitárius az ezred parancsnoka maradt, hol alezredesi, hol (vezénylő) ezredesi címmel. A Vitárius-féle ezredet 1706 elején egyesítették Monaky Ferencével, és 1710-ig ez az ezred harcolt Orosz Pál keze alatt.

Bessenyey Zsigmond Ibrányihoz hasonlóan 1703. augusztus elején csatlakozott a kurucokhoz, miután a Kisvárdai várba zárkózott szabolcsi nemesek példáját követve a megerősített ibrányi kastélyba húzódott nemesség is meghódolt. Rákóczi először egy rövid katonai feladattal bízta meg, majd udvarmesterévé tette. (Bessenyey korábban e minőségben szolgálta Thökölyt is.) Esze Tamás történész a Rákóczi-szabadságharc

---

²⁷ Egy „assecuratoria-levelé” 1703-ból. Közli: *Molnár János*. = Adalékok Zemplén vármegye történetéhez, I. évf. (1896) 52. o. A szerkesztő megjegyzése szerint a „magát fentebb a hadak fődirektorának” nevező Orosz Pál „főparancsnok, tábornok-féle volt”: uo. 20. jegyzet. (A szóban forgó kiadvány egy másik példánya Orosz Pál aláírásával és gyűrűspecsjével megtalálható: MOL G 28. R-szh. It. V. 2. a. fol. 1.)

²⁸ *Esze*, 1954. 288. o.

²⁹ *Balogh Judit – Dienes Dénes – Szabadi István: Rákóczi-iratok a Sárospataki Református Kollégium Levéltárában 1607–1710. Sárospatak, 1999. (Acta Patakina I.) 197. o.*

³⁰ „Már Orosz Pál uramat disponáltam Somlyóra, az ott kívántató haza szolgálatjának folytatására.” Rákóczi levele Sennyey Istvánhoz a tokaji táborból: AR I. oszt. I. 131. o. További levelei ugyane tárgyban Sennyeyhez: okt. 22-én, 23-án („A somlyai praesidiumnak directiojára Tekéntetes Nemzetes Orosz Pál uramat expediáltuk.”) és 27-én: uo. 132., 134., 135. o.

³¹ Uo. 137. o. Tokaji tábor, 1703. okt. 29. Orosz Pál azonban vonakodott Sennyey parancsainak engedelmeskedni, ezért sűrűn érkeztek Rákóczihoz az ellene szóló panaszok is. L. uo. 138–139. o.

³² *Várkonyi*, 1954. 50. o.

kezdeti hadműveleteinek legalaposabb ismerőjeként tudott Besseney 1703. augusztusi rövid katonai ténykedéséről, melyet a következők szerint összegzett a tiszántúli hadjáratról írt első feldolgozásában: „Rákóczi egy lovasezred vezetését bízta rá, s a Tisza mellé küldte.”³³ Majd a Ráday Pál kurucokhoz való csatlakozását megvilágító források kiadásakor az alábbi kijelentést tette: „Gömör vármegye területére először Besseney Zsigmond kuruc ezereskapitány lovasai nyomultak be.”³⁴ Ezt az adatot Köpeczi Béla is átvette: „1703 augusztusában lovasai Gömör megyébe nyomulnak be.”³⁵ A lényegyet tekintve helytállóak az imént idézett kijelentések, a mi szempontunkból vizsgálva azonban a forrásokat, megállapítható egy lényeges körülmény: Besseney nem ezredesként és nem saját lovasai élén tevékenykedett abban az időben, hanem Borbély Balázs ezredét vezette. Ordódy György Egerben 1703. augusztus 22-én kelt levele szerint a kőborló kurucok „némely része Sajó mellett, Putnokon, Rima völgyin nyargalodzottak, az kiknek előttök járó Beseney Sigmund vala...”³⁶ A rimaszombati bírák 1703. augusztus 25-én Dúl Mihályhoz írt jelentésükben beszámoltak az Ónodnál kuruc és labanc részről egyaránt három-három főnyi veszteséget okozó csetepatéról. Ebben a kurucokról megjegyzik: „kiknek Capitányok Besseneyi Sigmund Uram volt”³⁷ Ugyanerről az esetről ugyanaznapi dátummal ugyancsak a rimaszombati bírák tudósítása egy szemtanú beszámolója alapján a következőket mondja: „az ell mult napokban Borbély Balás Ezréből ött zászló allya kuruczság által jövén (kiknek elől járójok Besseneyi Sigmund Uram volt) Onodban mentenek...”³⁸ Mint említettem, Besseney ezt követően udvarmesterként tevékenykedett, majd visszament megyéje alispáni székébe, és mint alispán irányította 1705 első felében a Nagyvárad körülzárását célzó hadműveleteket. 1705 nyarán a dunántúli harcokban életét vesztett Ibrányi László lovasezredét kapta meg, és a szabadságharc végéig ezt az alakulatot vezényelte.³⁹

Géczy Zsigmond 1703. szeptember 5-én Losoncról ment a kurucok közé, ahol „nyilván lossonczi kapunál ezeres kapitányságra emeltetett.”⁴⁰ A felkelők tehát a frissen csatlakozó nevezetes thökölyanus nemest maguk tették meg ezredessé. Géczy hamarosan személyesen kereste fel a fejedelmet a Szatmár alatti táborban, majd pedig a Tokajt

---

³³ *Esze*, 1951. 51. o.

³⁴ »AR I. oszt. XIII.« 53. o.

³⁵ II. Rákóczi Ferenc válogatott levelei. (Szerk. *Köpeczi Béla*.) (Auróra 10.) Budapest, 1958. 335. o. (A személynévmutatóban.)

³⁶ OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. II. fol. 178.

³⁷ Uo. fol. 181–182.

³⁸ Uo. fol. 184. Az irat aljára rávezetve: „Vice Ispány Török András Uram Communicatiója.” Nem derül ki pontosan, hogy Török András a rimaszombati bírák egy másik – eddig ismeretlen – jelentését használta-e, vagy a Dúl Mihályhoz írt levelüket írta át tartalma szerint, melyet ez esetben más – pl. szóbeli – hírekkel is kiegészített. Nincs okunk azonban kétségbe vonni ezt az egyetlen adatot, amely közli, hogy Besseney Zsigmond Borbély Balázs ezredbeli katonák parancsnoka volt. Ez lehet a logikus magyarázata, hogy Besseney – nem lévén *saját* katonasága – nem maradt a hadsereg keretei között, hanem a fejedelmi udvarban szolgált 1703 ősztől. (Az idézett szövegrészt utóbb *Esze Tamás* is felhasználta, de az adott összefüggésben nem volt számára lényeges a Besseney rangjára vonatkozó indirekt bizonyíték, ezért természetesen nem is figyelt fel rá. L. *Esze Tamás*: A Tisza-vonal védelme a kurucok ellen 1703-ban. = R-tan. 629. o. 95. jegyzet.)

³⁹ Besseney életére I. *Széll Farkas*: A nagybesenyői Besseney-család története. Budapest, 1890. 68–75. o. Károlyi Sándorhoz írott hadi jelentései – néhány más levelével együtt – kiadva uo. az oklevéltárban: 221–275. o.

⁴⁰ »AR I. oszt. XIII.« 51. o.

ostromló Bercsényinél is tisztelgett. Rákóczi nem újdonsült híve ezredesi rangjának megerősítését tartotta a legfontosabbnak, hanem az Ocskay vezette hadak élére küldte. (Azt persze ismét nem zárhatjuk ki, hogy már ekkor saját ezredet kezdett toborozni, de ezt forrásaink nem említik.) Kajaly Pál erről így tájékoztatta Kovács János Hont vármegyei esküdtet 1703. szeptember 23-án Gácson kelt levelében: „hallatik pedig, ha igaz, hogy Géczi uram praeficiáltatot vólna az Ocskaival lévő had eleiben commendantnak.”⁴¹ Maga Géczy Zsigmond ugyanaznap osgyáni kastélyában írt levelében szólította megadásra a Gács várába menekült nógrádi nemességet. Ez a levél számol be a legrészletesebben arról, hogy a fejedelem a személyes találkozások alkalmával megbízhatónak vélt híveit milyen megfontolások alapján, hogyan s miként küldte ki a vármegyéket és városokat félelemben tartó kurucok ellenőrzésére, érdemes ezért részletesebben is idézni szövegéből: „... Akarám azért Kegyelmeteknek értékre adnom – írja Géczy –, hogy én az Méltóságos Fejedelmett ez napokban megh udvarlottam, ... eő Nagyságának az sok rendetlen dolgokatt repraesentáltam, kitt eő Nagysággha valóban nagy conturbatióval szomorúvan értvén tőlem így replicált: ... keszervessen értvén a’ nagy, híre nélkül való praedálásokott, hogy ha eő Nagyságghatt idein mind az vármegyék, s mind az városok megh kereszték volna, ezek nem történtenek, sőt megh orvosoltattanak volna... Engemett az Méltóságos Fejedelem eő Nagysággha, haszonló képpen fő generálissunk azért expediáltak erre az földre, nemes vármegyékkel edgyett értvén, óltalmazsam s tueállyam azokat, akik eő Nagysággha hívségében édes hazánk mellet élni s halni kévännak, akit jobban eő Nagysággha méltóságghos pátens levelébüll megh ért Kegyelmetek.” Majd még hosszasan – burkolt fenyegetéssel – próbálja jobb belátásra bírni őket: „Szok átkott magokra ne vegyék, életekett is szerelmes házok népével koczkára ne vessék, hidgyenek énnékem, sem nem ijesztés, sem pediglen nem tréfa az dolog...”⁴²

A még császári kézen lévő várak körüli blokádot megszervező és az ostromot irányító főtisztek egy részét is hasonló címmel ruházta fel a fejedelem. 1703. november 11-én Járm Ferencet a Nagyvárad körüli ostromzár irányításával bízta meg: „Nemzetes Vitézljő Járm Ferencz hívünket azon Várad ploquadának directiojára praeficiáltuk.”⁴³ 1703 november végén az Ungvár körüli hadak „directiojára s ott kívántató szolgálatoknak jobban való folytatására” báró Sennyey Pongrácot nevezte ki a fejedelem.⁴⁴ A Csábrág várának körülzárására küldött Zólyom és Hont vármegyei hadak számára pedig Rákóczi megparancsolta, hogy „fügjenek Tekéntettes Nemzetes Duló Ádám” és Radvánszky János „directiojitul”.⁴⁵

A sort újabb források feltárásával bizonyára tovább lehet majd folytatni, de talán ennyi példa is elegendő a kezdeti időszak nehézségeinek szemléltetésére és a felsőbb katonai vezetést ideiglenes megbízatással ellátó személyi kör behatárolására. A

---

⁴¹ Uo. 58. o.

⁴² »AR I. oszt. XIII.« 59–61. o.

⁴³ MOL G 16. R-szh. lt. I. 2. a. fol. 14. A tokaji táborban kelt pátens fogalmazványa.

⁴⁴ L. a tokaji táborban 1703. nov. 29-én kelt levelét Sennyey Istvánhoz: AR I. oszt. I. 148. o. Ungvár alatt két hónappal korábban még Ilosvay Bálint, majd Perényi Farkas tevékenykedett, vagyis a „fődirectorok” egymást váltották ugyanazon funkcióban. Vö. a 18. és 22. jegyzethez tartozó főszöveggel.

⁴⁵ OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. II. fol. 16. Tokaji tábor, 1703. dec. 21. A fejedelem levele Radvánszky Jánosnak.

részletesen ismertetett esetekben a fejedelem személyes megbízottait sajátos – kényszer szülte – helyzetben konkrét feladatok végrehajtására küldte ki, de legtöbbször pontos katonai rang nélkül voltak a hadsereg irányítói. Véleményem szerint a több ízben használt „fő directori” cím fejezi ki a legtalálébban a kezdeti időszakban a szervezett kereteket még nélkülvő kuruc hadak egy-egy seregteste felett parancsnokló tiszt jogkörét: ő az adott hadműveleti területen igazgatta, irányította a csapatokat. A fődirectorok egy része kezdettől fogva igyekezett saját ezredet gyűjteni, és utóbb többségük legalább ezredesi rangot nyert.

III. Tábornokok, ezredtulajdonosok és vezénylvő ezredesek

Mint már említettem, Rákóczi kezdetben a mozgalom társadalmi bázisának kiszélesítését, a nemesség és az arisztokrácia megnyerését tartotta a legfontosabbnak. Az elsők között csatlakozó nemesek egy része azonban rangja, származása ellenére sem bírt elegendő politikai súllyal, ezért az Ilosvay-fivérek, Buday István, a thökölyanus múltú Géczy Zsigmond vagy Orosz Pál még nem feltétlenül jelentett követendő példát a közép-nemesség döntő többsége számára. Báró Melith Pálról, a Rákóczinak hűséget esküvő első főnemesről évtizedekkel a felkelés után azt jegyezték fel, hogy megháborodott elmével állt a kurucok közé.⁴⁶ Éppen ezért a hadsereg első tábornokait Rákóczi csak akkor nevezte ki, amikor kellő politikai súllyal rendelkező személyek lettek kuruccá.⁴⁷ Rájuk azonnal egy-egy országrész irányítása hárult.

Mikor a fejedelem 1703. szeptember végén Tokaj alá vonult, Sennyey István bárót (Károlyi Sándor anyai nagybátyját) nevezte ki tiszántúli vezénylvő generálissá, és rábízta Szatmár várának további ostromát. A tokaji táborban hűséget esküvő Károlyit szintén generálissá tette, és a Duna–Tisza közére küldte a rácok ellen.⁴⁸ Bercsényi, aki kezdettől fogva főhadvezérként tevékenykedett, a Felvidéken előretörő császári ellentámadás visszaverésére indult.⁴⁹

A kurucok 1703. november 15-i Zólyom melletti győzelme után a császáriak sietve visszavonultak, a még ellenálló zólyomi vár őrségének parancsnoka pedig Bottyán János⁵⁰ lett. A híres császári ezredes megnyerésén maga Bercsényi, majd Radvánszky János fáradozott Zólyom ostroma közben. Csatlakozása esetére a kancellárián már 1703.

⁴⁶ *Daróczy Zoltán*: Az utolsó Melith halála. = *Turul*, 53. évf. (1939) 81. o. L. még: *Esze*, 1951. 26. o.

⁴⁷ A szabadságharc tábornoki karának életrajzi adattárát Heckenast Gusztáv állította össze: *Heckenast*, 1993. A Szerzőnek az adattár alapján a történeti szociológia módszerével megírt rövid tanulmánya: *Heckenast*, 1994/a. További kiegészítő adatok tőlem: *Mészáros*, 1995. – A tábornoki kinevezésekre és az egyes tábornokok személyére vonatkozó, külön nem hivatkozott adatok innen valók.

⁴⁸ Károlyi kinevezésének másolata megtalálható Rákóczi első fennmaradt leveleskönyvének harmadik bejegyzéseként: „A Mezei Generalisságrul való collationalis *Tekintetes Nagyságos* Károlyi Sándor Úrnak ő *Nagyságának* párja.” Dátum nélküli, de a megelőző és a következő bejegyzés is 1703. okt. 18-án kelt. OSzK Kt. F. H. 978. Prot. Exp. fol. 7.

⁴⁹ Bercsényinek erről a hadjárataról két kitűnő tanulmány áll rendelkezésünkre: *Markó Árpád*: Gróf Bercsényi Miklós felvidéki hadjárata. (1703. november–december). = HK 33. évf. (1932) 20–63. o.; *Perjés Géza*: Az 1703. évi november–decemberi felvidéki hadjárata. = HK új foly. 23. évf. (1976) 208–240. o. és újabb kiadásban *Uő*: Seregszemle. Hadtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok. Budapest, 1999. 90–117. o.

⁵⁰ Életére legújabban I. *Pálffy Géza*: Bottyán János életpályájának néhány megoldatlan kérdéséhez. = *Limes*. Komárom-Esztergom Megyei Tudományos Szemle. 1996/1–2. sz. 93–116. o. A régebbi irodalmat is felsorolja.

december 10-én kiállították generális-főstrázsamesteri, majd december 20-án dunántúli vezénylő tábornoki dekrétumát.⁵¹ Ez a két tábornoki kinevezés a legkorábbi eredetiben ránk maradt ilyen jellegű oklevél. Érdemes ezért idézni a *narratiók* Bottyán érdemeiről szóló részét. A vezérőrnagy kinevezés az „eleitül fogva az hadakozásban való szép experientiáát s dexteritássát” említi. Ennél is konkrétan fogalmaz a másik dekrétum szövege: „melly szívessen igyekeznék ... Istenes igyekezetünket ... elő segélleni, és a Dunántúl levő ... Magyarorságnak ... öszve gyűjtésében hűségét megh bizonyítani”. A feltételes mód használata utal Bottyán akadályoztatására (császári ezredesként az átálláshoz kedvező alkalomra várt), a feladatvállalás pedig (a dunántúli katonaság összegyűjtése) személyre szóló kitétel – szemben a legtöbb dekrétum formulaszerű és csak általánosságban megfogalmazott *narratió*jával.

Miután a császáriak leleplezték Bottyán átállási szándékát, börtönbe vetették s onnan megszökve csak 1704 októberében sikerült a kurucokhoz csatlakoznia, ezért a dunántúli hadak főparancsnokságát 1704 januárjában Károlyi Sándor kapta meg. Az erdélyi hadak generálisa a kurucok által Bonchidánál elfogott és fogságában hamarosan csatlakozó Thoroczky István aranyosszéki főkapitány lett 1704. január 12-én. A hónapokkal korábban csatlakozott, kipróbált hűségű és mindjárt kezdetben magasabb parancsnoki beosztást ellátó köznemesek közül Orosz Pál és Buday István csak ezt követően kaptak tábornoki kinevezést. Buday éppen a Szatmár váránál súlyos kudarcot vallott Sennyey István báró utóda lett, Orosz Pál pedig az erdélyi főparancsnokságról való leváltása után kárpótlásként nyert tábornoki rangot.

1704-ben a felkelők – a nagyobb várak kivételével – szinte az egész országot ellenőrzésük alá vonták: Erdélyt és időlegesen a Dunántúlt is uralták. Ekkor a birtokos nemesség zöme vagy szívvel-lélekkel, vagy kénytelen-kelletlen, de csatlakozott a saját birtokukon, várakban tartózkodó arisztokraták egy részével együtt. Sőt, a császári őrseggel megrakott várakból, városokból is sokan szöktek a kurucok közé.

A dunántúli hadjárat⁵² megindítása előtt Bercsényinek lehetősége nyílt arra, hogy a kezdeti időszak népfelkelés jellegétől eltérően már előre – és az egyes körzetek elhatárolásával – állítsa ki a toborzó-pátenseket. Így a személyi kör is eleve meghatározott volt: a birtokos nemesség, azon belül pedig elsősorban a jelentős katonai múlttal rendelkező volt végvári tisztek közül (Domokos Ferenc, Balogh Ádám, Sándor László és István, Inkey Ferenc stb.) kerültek ki az első kuruc ezredek, alezredek.⁵³ Az arisztokraták (Esterházy Dániel, majd Antal, Forgách Simon) rögtön tábornoki (Forgách tábornagy) rangot nyertek.

1704 folyamán a fejedelem újabb kísérletet tett az első (alacsony származású, katonailag kevésbé képzett és főként garázda) tisztek visszaszorítására. Ennek szélsőséges példája volt Kis Albert kivégeztetése, de erre az időszakra tehető az a fentebb már tárgyalt megoldás is, miszerint a felkelők által választott tisztek helyükön hagyásával – esetleg csak a régi parancsnok elmozdításával – azok fölébe nevezett ki Rákóczi új ezredek. Így kapta meg Ordódy György füleki Szűcs János lovasezredét,

⁵¹ Az eredetiben fennmaradt dekrétumok felsorolását l. a VI. fejezetben.

⁵² A hadjárat történetére l. *Bánkúti Imre*: A kurucok első dunántúli hadjárata (1704. január–április). Budapest, 1975. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. Új sorozat 78.)

⁵³ L. a Bercsényi által 1703–1704-ben kiadott katonai pátensek jegyzékét a függelékben, 1. sz. alatt.

Orosz Pál Vitárius Jánosét, Ilosvay Imre Pap Istvánét, Thoroczkay István pedig Kaszás Pálét. Teleki Mihály és Pongrácz György Kos Mihály nagy létszámú lovasezredén osztozhatott. A fejedelem azonban sohasem feledte a szabadságharc kitörésekor elsőként csatlakozók érdemeit, közülük is Esze Tamást becsülte a legjobban.

Azt is meg kell viszont jegyeznünk, hogy a fejedelem döntései sem mindig váltak be. Ilosvay Imrét például éppen fegyelmezetlensége és katonai vétsége miatt kellett eltávolítani a hadseregből, sőt a hadbíróság halálos ítéletének végrehajtását is csak a fejedelem kegyelmének köszönhetően kerülte el.⁵⁴ Thoroczkay és Pongrácz György egy-két éven belül megvált katonai rangjától és polgári tisztségeket töltött be, a szabadságharc második felében pedig Teleki Mihály is visszavonult a hadseregtől, bár ezredesi rangját, illetve ezredtulajdonosi címét végig megtartotta. A haláláig szolgáló Orosz Pál volt talán a felsoroltak közül a legtevékenyebb, aki a fejedelem bizalmát is élvezte, ugyanakkor a szegénylegények szószólója is tudott lenni.

A nemesi és főúri ezredesek, ezredtulajdonosok egy részének kezdeti lelkesedése hamar lepadt, a hadseregtől való visszavonulásukat követően az első kuruc tisztek így ismét nagyobb szerepet kaptak. Kaszás Pál 1703 nyarától 1705 őszén bekövetkezett haláláig ugyanabban a beosztásban szolgált, előbb ezredesi, Thoroczkay kinevezésével alezredesi, 1704 végétől pedig újra ezredesi rangban. A szabadságharc első éveinek kissé zűrzavaros viszonyai között éppen ezért gyakran nehéz eligazodni az egyes tisztek valódi rendfokozatát és beosztását illetően.

A rendfokozat és beosztás elkülönülése egyébként is éppen a XVII–XVIII. század fordulóján alakult ki az állandó hadseregek létrejöttével kapcsolatban.⁵⁵ Erre az időszakra tehető az ezredtulajdonosi cím és a vezénylő ezredesi beosztás megjelenése is. Ez utóbbi „jelenség” részben társadalmi, részben katonai okokra vezethető vissza. Egy-egy arisztokrata akkor is igényt tartott a saját költségén felállított ezred parancsnoki címére, ha visszavonult a hadseregtől. Ez esetben viszont más személyt kellett kinevezni a tényleges parancsnokság ellátására, akit vezénylő ezredesnek (a kuruc hadseregben: *commendans colonellusnak*) neveztek. Erre a megoldásra azonban akkor is szükség volt, ha nem a harc térről távol maradó főúri ezredtulajdonosok, hanem magasabb beosztásba kerülő parancsnokok, elsősorban tábornokok alakulatainak vezénylését kellett megoldani. Utóbbi esetben vált gyakorivá, hogy egy-egy tábornok és a nevét viselő ezred különböző hadszíntéren teljesített szolgálatot.

A kuruc hadseregben mindkét tendencia tetten érhető. A szabadságharc első időszakában a frissen csatlakozott mágnások, jómódú nemesek számára kellett megfelelő katonai pozíciót találni, ezt láhattuk az első kuruc tisztek fölé kinevezett ezredesek és tábornok-ezredtulajdonosok kapcsán. Utóbb a hadakozást megunt főtisztek és a magasabb parancsnoki teendőket ellátó tábornokok és brigadérosok helyett a megürült beosztásokba kellett megfelelő embert keresni. Ezzel magyarázható, hogy az 1704-ben háttérbe szorított kuruc tisztek utóbb ismét nagyobb szerepet kaptak. Kaszás példája mellett megemlíthetjük Gödény Pálét is, akit 1705-ben leváltottak, 1707-ben azonban új ezredet kezdett gyűjteni. Majos János szintén 1705-ben vonult vissza a hadseregből, de 1710-ben újra aktív

---

⁵⁴ *Esze*, 1955. 259–260. o. 1. jegyzet.

⁵⁵ L. *Zachar József* tudományos népszerű összefoglalását: *Idegen hadakban. (Nemzet és emlékezet.)* Budapest, 1984. 17–18. o.

szolgálatot vállalt. Ez a folyamat összefüggött azzal is, hogy a béketárgyalások meghiúsulása és az ónodi országgyűlés után, különösen a szabadságharc utolsó 2-3 évében a birtokos nemességgel szemben ismét a vitézlő rend vált Rákóczi legfőbb támaszává.

IV. Egy új rendfokozat bevezetése

A fejedelem 1704 első felében a francia, spanyol és angol területen rendszeresített, de a birodalmi német és a Habsburg-hadseregben ismeretlen rangot vezetett be. A mai dandártábornoknak megfelelő brigadérosi cím⁵⁶ a korabeli nyugati hadseregekben a legelső tábornoki rangot jelentette, a kuruc hadsereg brigadérosait viszont nem számították a tábornokok közé. Rákóczi Emlékiratai szerint 1704-ben azért vezette be az új rendfokozatot, „hogy a nemességnek hűbéreseik és jobbágyaik fölött magasabb rangot” adhasson.⁵⁷

Heckenast Gusztáv megállapítása szerint azonban „Rákóczit a brigadérosi kinevezéseknél legtöbb esetben katonai szempontok vezették.”⁵⁸ Az általa felsorolt példák (Ocskay, Bezerédj, Sréter, Domokos) e megállapítást igazolják. Jómagam – anélkül, hogy alapjában kétségbe vonnám az állítást – egyetlen szempontra hívnám fel a figyelmet: a legelső, 1704-ben kinevezett brigadérosok az arisztokraták közül kerültek ki: báró Palocsay György, báró Perényi Miklós, gróf Csáky Mihály viselték elsőként az új rendfokozatot. Ők azonban Perényit kivéve tábornoki rangra emelkedtek, így a Heckenast Gusztáv által vizsgált brigadérosok körén kívül estek. Véleményem szerint a fejedelem már a rendfokozat bevezetése után változtatott némiképp eredeti – Emlékirataiban leírt – elképzelésén, és 1705-től kezdve inkább a tehetetlen főúri tábornokok mellé kinevezett nemesi brigadérosoktól várt eredményesebb hadvezetést, s a kinevezések során ekkor már valóban a katonai szempontok domináltak.

Ehhez járult később az a megfontolás, hogy a szabadságharc kezdetén ezredesi rendfokozatot elért tisztok előléptetési igényét elégítse ki a brigadérosi rang, hiszen tábornokká nem lehetett mindenki, a főhadnagyi, őrnagyi, alezredesi rangból viszont az elesett ezredesek helyébe fokozatosan fel lehetett jutni, vagyis korábbi alantasaik könnyebben utolérhették az első ezredeseket. További fejlődés eredménye volt az önálló – az ezredes és tábornok közti – rangfokozathoz járuló dandárrendszer megszervezése, vagyis új, az ezrednél nagyobb létszámú, de még viszonylag könnyen mozgó, ütőképes csapat, a dandár („brigáda”) bevezetése, amely egyszerre volt nagyobb harcászati és – különösen a szabadságharc utolsó éveiben – adminisztratív, gazdálkodási egység. A brigadérosi kinevezések tehát egyszerre szolgálták az előkelő főtisztek rangjának emelését, a katonai érdemek elismerését, a kipróbált hűségű tisztak jutalmazását és az egyszerű, soros előléptetési igények kielégítését. E funkciók bemutatására jó példa gróf Csáky László és Balogh Ádám brigadérosi kinevezése.

---

⁵⁶ A történeti irodalomban – főként Thaly Kálmán nyomán – használatos a rendfokozat megjelölésére a *dandárnok* elnevezés is.

⁵⁷ AR III. oszt. I. 338. o.

⁵⁸ Heckenast, 1994/b. 10–11. o.

Bottyán Jánossal kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy tábornoki pátensének *narratívájában* személyre szabott, egyedi leírás szerepel. A legtöbb oklevélben viszont általános megfogalmazás szólt a kinevezett személynek a fejedelem, a haza és a szabadságharc „igaz ügye” mellett eddig megmutatott és a jövőben remélendő hűségéről, katonai érdemeiről. Ezek közhelyszerűségét szemléletesen példázza Csáky László brigadérosi dekrétuma, amely Csákynek „az hadi dolgokban való szép dicséretes experientiáját” is kiemeli. Valójában Rákóczi csöppet sem becsülte sokra főúri híve katonai képességeit: 1706-ban rövid időre leváltotta ezredesi rangjáról, s akkor Károlyihoz írt leveleiben így fogalmazott: „Mit tehet ű [ti. Csáky] is, én is rajta, hogy az hadakozásra alkalmatlanná tette a természet!”; máskor pedig: Csákynek „az hadakozásra való alkalmatlan volta ezérének megtartását meg nem engedi.”⁵⁹ Utóbb Csáky siránkozására mégis visszahelyezte ezrede élére. 1708 februárjában, brigadérosi kinevezésekor grófi címére, 1704 óta már esedékes előléptetési igényére és valóban tapasztalt hűségére, de semmi esetre sem katonai tehetségére volt tekintettel.

Béri Balogh Ádám egyike azoknak, akiket valóban harcban szerzett érdemeikért léptettek elő. Éppen az ő esetében viszont hosszan elhúzódott a brigadérosi kinevezés, amely már 1706 végén, a győrvár–egervári ütközetben aratott győzelmét követően felvetődött. Akkor elsősorban Bercsényi ellenállásán bukott meg a dolog. A főgenerális 1706. december 12-én Rákóczihoz intézett levelében a következőkkel magyarázta álláspontját: „... méltóztassék Nagyságod elszoktatni az szükségtelen promotiókról az tiszteket! Könnyű az embernek tisztet tanálni: de az tisztre nehéz embert tanálni. Azért legyenek Brigadirossá, Generálissá etc., hogy nekik az kell? nem azért, hogy ők kelletnek arra?” Számos példát hoz az egymással vetélkedő tisztekre, az újabb és újabb előléptetési igényekre, majd a tőle megszokott iróniával teszi hozzá: „Ha az világ hat lovat nem rendelt volna az hintóban, – eddig talám 24 lovon járnánk...”⁶⁰

1707 végén Esterházy Antal tábornagy a dunántúli hadak redukciója során több ezredből álló egységet („corpus, brigáda”) bízott Balogh Ádám kezére,⁶¹ akit ettől kezdve következetesen brigadérosnak titulált. Esterházy 1708 elején kérte a hivatalos megerősítést, de az ismét elmaradt.⁶² A trencsényi csatavesztést, Ocskay és mások árulását követően Rákóczi sorozatos előléptetésekkel kívánta hűségükben megerősíteni a tiszteket.⁶³ Ekkor végre kiállították Balogh Ádám brigadérosi dekrétumát is, mely Thaly Kálmán átírásában maradt ránk.⁶⁴ Ugyanakkor Bezerédj Imre generális-főstrázsamesteri és Kisfaludy László brigadérosi kinevezését is jóváhagyta a fejedelem, aki mindezt 1708. szeptember 5-i levelében tudatta Esterházy Antallal. Megírta tábornagyának, hirdettesse ki az előléptetéseket, a dekrétumokat azonban „az alkalmatosság

⁵⁹ Rákóczi levelei Károlyihoz 1706. máj. 16-án Kistapolcsányból és jún. 2-án Érsekújvárról: KO V. 475–476. és 482. o.

⁶⁰ AR I. oszt. V. 338. o.

⁶¹ L. Esterházy rendeleteit 1707. dec. 29–30-án Balogh Ádám, Bottyán János, Somogyi Ádám és Kisfaludy László részére: EA Táb. kv. 603–604. o.

⁶² Esterházy keltezetlen, de bizonyosan 1708 elején készült felterjesztése Bercsényihez: MOL G 24. R-szh. lt. II. 6. a. fol. 508.

⁶³ Erre az előléptetési hullámra Heckenast Gusztáv hívta fel a figyelmet: *Heckenast*, 1994/b. 10. o.

⁶⁴ OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. XXIX. fol. 99. Szécsényi tábor, 1708. aug. 9. Thaly még az eredetit használta, melyet a Béri Balogh család levéltárában talált 157. sz. jelzet alatt. (L. még a VI. fejezetben közölt táblázatot.)

biztalansága miatt” egyelőre nem küldheti el.⁶⁵ Ekkor már Bercsényi is egyetértett a kinevezésekkel, sőt még arra is figyelmeztetett, hogy a rangviták elkerülése végett Balogh Ádám kinevezése (legalább dekrétumának dátuma) előzze meg Kisfaludy Lászlót.⁶⁶ Balogh végül 1709 februárjában vehette kézbe a kinevezési okmányt, melyet ezredének két tisztje személyesen vitt meg Rákóczi főhadiszállásáról.⁶⁷

Balogh Ádám valóban rászolgált az előléptetésre: éppen brigadérosi kinevezését követően, 1708. szeptember 2-án aratott győzelmet Kölesd mellett Pflueg császári őrnagy csapatai felett. Láthattuk, hogy mégis mennyire hosszadalmas utat járt be kinevezési ügye. Rákóczi államában és hadseregében mindez azonban bevett gyakorlatnak számított, így az eset részletes ismertetése arra is kellő adalékkal szolgál, mennyire nehéz a történész számára pontos időhatárokhhoz kötni az egyes személyek funkcióját, katonai rangját.

V. A kinevezési rend szabályozása

Rákóczi igyekezett a hadsereggel kapcsolatos szabályokat jól átlátható módon, törvényes keretek közé szorítva, írásban rögzíteni. A kinyomtatott katonai szabályzatok közül a *Regulamentum universale* tért ki a tisztek kinevezésének mikéntjére. Az addig vezető szokásbeli és jogi fejlődést az alábbi példákon keresztül próbálom meg röviden bemutatni.

Mint láttuk, a szabadságharc kezdetén a felkelők maguk választották tisztjeiket. Egy érdekes eset kapcsán részletes képet nyerhetünk a mezei hadak közötti szokásról.⁶⁸ 1704 őszén fejedelmi parancsra Kecskeméten vizsgálati jegyzőkönyvet vettek fel, melynek tanúsága szerint az egyik harcban elesett kecskeméti alhadnagy helyébe a korábbi zászlótartót, Dékány Istvánt emelték „a sereg közönséges akaratából”, zászlótartóvá pedig egy bizonyos Kovács Jánost választottak. Kovács a választást jó szívvvel fogadta, „mert áldomást a seregnek két máriás garas árú bort is hozatott”, esküt azonban nem tett, és rövid idő múlva meg kívánt válni tisztétől. Csorba Mihály főhadnagy azonban kijelentette, hogy „ha a sereg úgymond zászlótartóvá tett, én el nem vehetem rólad, hanem csak viseljed”. Látható tehát, hogy legalább is az alsóbb tiszti rangfokozatok választás útján történő betöltése a hadijog részét képezte.

A vitézlő rend öntörvényűségét jól mutatja Kaszás Pál ezredének és főstrázsamesterüknek, Kállai Istvánnak ügye. Thoroczkay István generális-főstrázsamester és erdélyi főparancsnok, Kaszás ezredének tulajdonosa, 1704. július 5-én tájékoztatta az Erdélybe küldött Radvánszky János fejedelmi biztost Kaszás katonáinak fegyelmezetlenségéről, Kállai őrnagy elleni fellépésükről: „sátorára reá mentenek, hogy levágják”.⁶⁹ Az ezred

⁶⁵ AR I. oszt. II. 312–313. o. (Bezerédj áruháza miatt tábornoki kinevezése végül nem lépett érvénybe.)

⁶⁶ Bercsényi levelei a fejedelemhez 1708. szept. 2-án és 9-én: AR I. oszt. VI. 58., 71–72. p.

⁶⁷ Balogh Ádám kinevezésének itt vázolt állomásai *Tóth Gyula* monográfiájában is nyomon követhetők: *Tóth*, 1958. 172., 197., 297. és 298. o. Részletesen ismerteti továbbá *Bariska István*: Egy különös áruháza történetéhez. (Bezerédy Imre kuruc brigadéros hitszegéséről.) = *Hadtörténelmi Tanulmányok*. (Szerk. *Molnár András*.) (Zalai Gyűjtemény 36/I.) Zalaegerszeg, 1995. 101–102. o.

⁶⁸ *Hornyik János*: Kecskemét város története, oklevéltárral. IV. k. Kecskemét, 1866. 74–75. o. A mára sajnos elveszett kecskeméti jegyzőkönyvből részletesen ismertetett tanúvallomások.

⁶⁹ *Kiss*, 1906. 135–136. o.

Radvánszkyhoz benyújtott kérvényében az szerepel, hogy Kállai Istvánt egyszerűen elbocsátják (!) az alakulattól.⁷⁰ Radvánszky 1704. július 8-án kelt válaszában leszögezte, hogy a katonák Kállai elleni panaszát szabályos eljárással kell orvosolni. Ha a főstrázsamester távozni akar, elmehet, de a vitézlő rend nem mozdíthatja el főtisztjét.⁷¹

A törzstisztek közül 1704 folyamán a legelső, népi származású, illetve a vitézlő nép által választott ezredek többségének is sikerült megszereznie Rákóczi jóváhagyását rangjukra nézve: vagy írásos kinevezést nyertek, vagy a fölélük kinevezett tábornok-ezredtulajdonos helyettesei voltak. Utóbbi esetben a létszám-kimutatásokban, fizetési jegyzékekben alezredesként, majd egyre gyakrabban vezénylő ezredesként tüntették fel őket.

Az is bevett gyakorlatnak számított, hogy valaki jóval funkciójának betöltése után kapta meg írásos kinevezését. Ifjabb gróf Barkóczy Ferenc 1704 őszétől egy lovasezred felállításán munkálkodott – a szervezés azonban meglehetősen lassan haladt. Barkóczy egyik ezzel kapcsolatos kérvényének keltezetlen kivonata szerint csak utólag kérte a fejedelemtől főcolonellusi dekrétumának kiadását, „úgy mind azon által, hogy ... a' mostani új Colonellusokat praecedállyá”, vagyis rangelsősége megmaradjon velük szemben.⁷² Ezt valószínűleg a kinevezési okmányok antedatálásával, vagy az oklevél szövegében leírt részletes magyarázattal biztosították. Csajághy János ezredesi kinevezése legalább is erre enged következtetni. Ő 1704-ben csatlakozott Rákóczihoz,⁷³ 1705 tavaszától már bizonyosan ezredesi rangban szolgált, de csak 1705. augusztus 3-án állították ki dekrétumát. Ennek *narratiójában* Rákóczi úgy fogalmazott, hogy Csajághyt „jóllehet még tavallyi esztendőben kegyelmessen resolváltuk vala a' Fő Colonellusság Tisztire, mellyel eddigis hadaink között az haza szolgálattában a' dolgoknak valóságára nézve fungált és foglalatoskodott, mind az által hogy ezen kegyelmes resolutionkat a' kik előtt illik nyilvánvalóvá tehessük, mind azért, mind penig hogy eddigis Hazánk s Nemzetünk szolgálattában való szíves fáradozását és készségét ... szokott fejedelmi kegyelmességünk szerint recognoscáljuk, egy Gyalogh Ezerbeli Fő Colonellusság Tisztit fön említett Colonellus hívünknek adtuk...”⁷⁴

Bezerédj Imre és Babocsay Ferenc lovas brigadérosi kinevezésekor is utólag állították ki dekrétumaikat. Rákóczi és Bercsényi levélben egyeztetették a korábbi kinevezési határozatok dátumait. A főgenerális emlékezete szerint Babocsaynak előbb ígérte meg a fejedelem az előléptetést mint Bezerédjnek. Babocsay egyébként „is öreg atyjafia, s hadi praceptor volt ifiantan” Bezerédjnek, aki már csak ezért is bizonyára tudomásul venné

---

⁷⁰ Uo. 139. o.

⁷¹ Uo. 142. o.

⁷² MOL G 19. R-szh. lt. II. 2. i. Prot. Inst. 178.

⁷³ Bánffy György erdélyi gubernátor titkára volt és Nagyszebenből szökött a kurucok közé 1704. márc. 7-én. L. *Wesselényi István*: Sanyarú világ. Napló 1703–1708. I. k. 1703–1705. Közli: *Magyar András*. Bukarest, 1983. 65. o.

⁷⁴ Csajághy dekrétumára I. a következő fejezetben közölt táblázatot a 332–333. oldalon. Csajághy kinevezésének megvan a fogalmazványa is ugyancsak 1705. aug. 3-i dátummal: MOL G 19. II. 3. h. Prot. Rák. II. fol. 57. Két nappal később, aug. 5-én pedig egy másik leveleskönyvi bejegyzés szól Csajághy kinevezéséről, amely már a beosztást is megnevezi: „*Nemzetes Vitézlő* Csajági Jánosnak colonellusság conferáltatik azon portalis hajdúság között, mely ennek előtte néhai *Tekintetes Nemzetes* Haller Sámuel alá adatott volt.” OSzK Kt. F. H. 978. Prot. Exp. fol. 115.

rokona rangidősségét.⁷⁵ Amikor 1708. szeptember legelején a fejedelem tábornokká kívánta előléptetni Bezerédjt, úgy rendelkezett Esterházy Antal dunántúli főkapitányhoz írt levelében, hogy a Bezerédjvel szemben rangidős Ebeczky István és Babocsay Ferenc brigadérosok egyelőre nem kapnak ugyan tábornoki kinevezést, de majdani előléptetésük esetén rangelsőségük is megmarad.⁷⁶

Perényi Miklós báró brigadérosi kinevezése és dekrétumának kiállítása között pedig több mint négy esztendő telt el. Erről tanúskodik a fejedelem egyik leveleskönyvében fennmaradt fogalmazvány szövege: „Tekéntetes Nagyságos Prínyi Miklós Úri Hívünknek ... még ennek előtte el follyt ezerhérszáznegyedik esztendőben, Szent János havának 29. napján [1704. jún. 29-én] hadaink közöt való brigadérosságnak vagy közönséges harcrendelő és igazgató mesterségnek, nem külömben egy gyalog regimentbéli fő colonellusságnak tisztit és hivatallyát kegyelmessen számára conferáltatni resolváltuk vala. És noha az időtül fogva a’ meg írt caracterekben tartatott előttünk, mindazáltal” dekrétumának kiadását Rákóczi csak most, 1708. augusztus–szeptember körül rendelte el.⁷⁷

Egy másik, hasonló tárgyú fogalmazvány, mely 1706. április 6-án kelt Egerben, Palocsay György brigadérosi kinevezéséről mondja el, hogy az már „ennek előtte” resolváltatott.⁷⁸ A lap szélén csatlakozó jegyzet pedig hozzáteszi, hogy „Ordasnál lévő táborunkban Dies et Annus”. Rákóczi tehát emlékezett, hogy még valamikor dunaordasi táborozásakor nevezte ki Palocsayt brigadérossá, a pontos dátum kikeresését azonban a dekrétumot letisztázó titkárra bízta. A fejedelem – kisebb megszakításokkal – 1704. április 30-tól május 26-ig tartózkodott Dunaordasnál,⁷⁹ vagyis közel két év telt el Palocsay brigadérosi kinevezése és dekrétumának kiállítása között. Az is lehetséges persze, hogy Rákóczi valójában 1704 tavasza után léptette elő brigadérossá Palocsayt,⁸⁰ dekrétumának kiállításakor viszont célszerűnek látszott a kinevezést visszakeltezni az egymással vetélkedő törzstisztek és brigadérosok közötti rangviszony egyértelmű rendezése, vagyis Palocsay másokkal szembeni rangidősségének biztosítása végett.

Kifejezetten antedatálásra egyetlen – annál érdekesebb – adatunk van. A Rákóczihoz csatlakozott kevés szerb katona közül kétségkívül Rác Draguly tett szert a legnagyobb hírnévre, aki az egykorú krónikás szerint „a németek közül szökött vala a kurucok

---

⁷⁵ Bercsényi levele a fejedelemhez 1706. nov. 23-án Szécsényből: AR I. oszt. V. 322. o. Érdekes a levél további része, melyben Bercsényi igyekszik pontosan meghatározni a két főtiszt kinevezésének időpontját, de nem konkrét napokra, hanem emlékezetes eseményekre utal: „Cum recollectione írhatom, Kegyelmes Uram, az Méltóságos Fejedelemasszony kijövetelének ideire tehetni bizvást napját [Babocsay] expeditiójának; Bezerédi pedig az anglusoknak Szeredben már búcsúzófélben létekor, mikor az [pöstyéni] hévízben mentem, akkor resolváltatott.”

⁷⁶ L. Rákóczinak a 65. jegyzetben idézett levelét Esterházy Antal dunántúli főkapitányhoz.

⁷⁷ MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. II. fol. 350. v. A fogalmazvány 1708. aug., szept., nov. és dec. havi bejegyzések között szerepel. A dátumban csak a helyet tették ki: Eger. Rákóczi 1708. folyamán két ízben is huzamosabb időt töltött a városban. Nagy valószínűséggel a trencsényi csatavesztést követő másodszori itt tartózkodása idején, 1708. aug. 11. és szept. 26. között állította ki a dekrétumot. L. II. Rákóczi Ferenc tartózkodási és táborhelyei. = *Esze*, 1955. 554. o.

⁷⁸ MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. II. fol. 232.

⁷⁹ L. Rákóczi idézett itineráriumát: *Esze*, 1955. 551. o.

⁸⁰ Az eddig feltárt források csak 1705. febr.-tól említik Palocsay brigadérosi rangját.

köziben.”⁸¹ A fejedelmi leveleskönyvben fennmaradt ezredesi kinevezésének fogalmazványa,⁸² amely szintén kiemeli, hogy Rác Draguly „az ellenség közül önként és szabad akarattal ezen fel vett ügynek elein” tért Rákóczi hűségére, és már „bőv mértékben, jeles példájú vitézi actusokkal...” bizonyította rátermettségét. Már ebből és a fogalmazvány szövegének más részeiből is kitűnik, hogy huzamosabb ideje szolgált a kuruc hadseregben, sőt az ezredesi kinevezésre vonatkozó részben eredetileg az állt, hogy „azon mostan kezénél lévő lovas ezerben való fő colonellusságnak tisztit” kapja, a ritkábban szedett részt azonban utóbb törölték. Törölték továbbá az eredetileg lejegyzett dátumot is (Marosvásárhely, 1707. április 20.), és ehelyett a margón utólag betoldott keltezés olvasható: „in castris nostris ad Szeged positis, die 20. mensis Julii anno 1704”. Teljesen egyértelmű, hogy az 1704-ben ezredessé kinevezett, és e minőségben már harmadik éve szolgáló Draguly kapitánynak 1707. április 20-án, csak éppen a kinevezési határozat időpontjának megfelelő *visszakeltezett dátummal* állították ki dekrétumát. Ez azért érdekes, mert a fentebb említett három esetben nem az oklevelek dátuma, hanem a *narratió*ban külön megemlített kinevezési időpont szólt az adott rendfokozat viselésének kezdetéről. A kételyek eloszlatásához persze a most idézett fogalmazványok mellett ismernünk kellene az eredeti dekrétumok szövegét is.

Előfordult, hogy alezredesi, őrnagyi, sőt olykor még főhadnagyi rangba is maga Rákóczi nevezte ki a hozzá folyamodó tisztet. Így pl. Gyulay Jánost az elhunyt Petneházi György helyett Pongrácz György ezredébe alezredesnek,⁸³ Újfalussi Jánost főstrázsamesternek,⁸⁴ Csepregi Istvánt pedig ifj. Barkóczy Ferenc gróf ezredbeli főhadnagynak⁸⁵ tette meg. Barkóczy fentebb idézett kérvényében sem csupán a saját ezredesi, hanem az ezred másik két törzstiszti dekrétumának kiadását is kérte a fejedelemtől Mihály György vicecolonellus és Máriaassy Gábor főstrázsamester számára.⁸⁶

A fejedelem mellett Bercsényi Miklós mint a szabadságharc második embere, főgenerális, szintén nevezhetett ki törzstiszteket. Bercsényi tulajdonképpen egy nagyobb országrészt, rendszerint a Felvidék nyugati felét, az érsekújvári főkapitányságot irányította, és a dunántúli kerületi fő- és vicekapitány (Esterházy Antal és Dániel), illetve a vezénylő generálisok (Bottyán János, Csáky Mihály, az Andrássy-fivérek) is közvetlenül hozzá fordultak, nem pedig Rákóczihoz. A fejedelem pedig az ország keleti felén volt a hadsereg legfőbb irányítója, vagyis Erdély és a kassai, a szatmári valamint a szolnoki főkapitányságok vezetői (Forgách Simon, Pekry Lőrinc, Károlyi Sándor, id. Barkóczy Ferenc, Berthóty Ferenc) függték közvetlenül tőle.

---

⁸¹ *Cserei Mihály*: Erdély története [1661–1711]. (S. a. r., a bevezetőt és a jegyzeteket írta: *Bánkúti Imre*.) Budapest, 1983. (Bibliotheca Historica) 376. o.

⁸² MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. II. fol. 184–185. „Rác Drágullynak Ezeredes Kapitányságáról való collatioja.”

⁸³ KO V. 355. o. Rákóczi Károlyihoz írt 1706. január 2-i levelének utóirata.

⁸⁴ Uo. 441. o. Rákóczi 1706. április 5-i levele Károlyihoz.

⁸⁵ *Bánkúti*, 1976. 163. o. Rákóczi 1705. február 15-i levele Barkóczyhoz.

⁸⁶ L. a 72. jegyzetet.

Bercsényi 1703–1704-ben rendkívül sok főtisztet nevezett ki, gyakorlatilag a Felvidék középső és nyugati területein, valamint a Dunántúlon ő teremtette meg a kuruc tisztikart a csatlakozó nemesekből, volt végváriakból.⁸⁷ A későbbi években már inkább csak őrnagyokat és alezredekereket nevezett ki, mivel a főhadnagyokat vagy a vitézek választották maguk közül (főként kezdetben), vagy az ezredparancsnok, illetve ezredtulajdonos jelölte ki (nyilván szem előtt tartva a többi tiszt és a katonaság véleményét), az ezredesi dekrétumokért pedig inkább a fejedelemhez folyamodtak a tisztek, hiszen így nagyobb biztonságban érezhették rangjukat egy-egy átszervezéskor.⁸⁸ Ugyanakkor még 1706–1707-ből is van néhány adatunk arra, hogy Bercsényi ezredesi kinevezést állíttatott ki. Szekeres István dekrétuma 1706. január 11-én kelt. Telekesi Török István dunántúli lovasezredének alezredese, győri Fekete István pedig 1707 júniusában nyert Bercsényitől vezénylő ezredesi („commendans colonellus”) dekrétumot.⁸⁹

Arra is van adatunk, hogy a dekrétum kiváltásáért illetéket kellett fizetni. Hellebronth János megfogyatkozott létszámú reguláris lovasezredét a fejedelem 1705 nyarán Balogh Ádám ugyancsak kis létszámú ezredével vonta össze az utóbbi parancsnoksága alatt, Hellebronthot pedig hadbiztosnak nevezte ki. Hellebronth János mindenképpen szeretne volna megtartani ezredét, s Rákóczihoz intézett kérelmében többek között azzal érvelt, hogy ezredesi decretumának „taxáját le tévén”, kezéhez váltotta.⁹⁰

Az ónodi országgyűlésen törvénybe iktatott *Regulamentum universale*, melyet Nagyszombatban latin és magyar nyelven ki is nyomtattak, az Első rész 7. pontjában szabályozza a kinevezési rendet:⁹¹

„HETEDSZER. A’ generálisok és regimentek, vagy colonellusi hivatalok collatioja egyedül tőlünk [ti. a fejedelemtől – M. K.] léssen. A’ vicecolonellusokat azonban és strásamestereket [értsd: főstrásamestereket – M. K.] surrogálni és rendelni az ország főgenerálissát illetvén, esendvén valamely regimentben abbéli vacantia, tehát a’ regimentek colonellusi vagy commendánsi olly tisztségekre két három expertus hadi személyeket candidálván, azoknak neveit elégséges informatióval praesentállják fellyül említett főgenerális úr előtt, authoritásában léssen azoknak collatiója; a’ companiabéli fő és alábbvaló tisztekben pedig vacantia történvén, jurisdictiojokban léssen a colonel-

⁸⁷ L. a már idézett jegyzéket a függelékben: 1. sz. Vö. az 53. jegyzettel.

⁸⁸ Úgy tűnik, hogy még a Bercsényi által kiadott pátenseket is igyekeztek a fejedelem által megerősíttetni: Az imént idézett Bercsényi-féle jegyzékben ugyanis Zarka (Szarka) Zsigmond, Inkey Ferenc és Sándor László nevei is szerepelnek mint ezeres kapitányok, ennek ellenére Rákóczi azt írta 1704. február 27-én Miskolcra Károlyinak, a dunántúli csapatok főparancsnokának, hogy a három említett személy „recomendatoriaját értette, azért a’ collationalist ezeredes kapitányságra megküldötte.” L. *Bánkúti Imre*: Iratok a kurucok első dunántúli hadjáratának történetéhez. (1704. január–április.) I. rész 1704. január 11–március 21. = Somogy megye múltjából. (Levéltári évkönyv 7.) 1976. 96. o. Eszerint tehát ők Bercsényitől és Rákóczitól is nyertek dekrétumot.

⁸⁹ *Thaly Kálmán*: Dunántúli hadjárat 1707-ben. = Sz 13. évf. (1879) 290. o. Thaly az eredeti fogalmazványra hivatkozik.

⁹⁰ OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. IV. fol. 316–317. Hellebronth János levele a fejedelemhez 1705. szeptember 18-án. Úgy látszik, Hellebronth is másik dekrétumot váltott ki a fejedelemi kancellárián, pedig ő szintén Bercsényitől kapta első kinevezését.

⁹¹ *Bánkúti*, 1976. 193. o.

lusoknak vagy regimentek commendánsinak azok helyett más fő- és vicehadnagyokat, zászlótartókat, úgy más egyéb alsóbb tiszteket substituálni és rendelni.”

A következő, 8. pont pedig kimondja, hogy a kinevezett tiszteket csak a törvényes út betartásával lehet elmozdítani.

Látható, hogy a szabályozás figyelembe vette az addig kialakult gyakorlatot, és többé-kevésbé azt rögzítette írásban. Bercsényi főhadvezéri jogköre a kinevezések terén megmaradt, de csupán ezredesnél alacsonyabb rang esetében. Mint említettem, korábban a főgenerális hatásköre inkább csak a nyugati országrészekre terjedt ki, az erdélyi, partiumi és tiszántúli csapatok közvetlenül a fejedelem irányítása alatt álltak. 1706-tól azonban Bercsényi irányította az egész hadsereg átszervezését az, ún. redukciót, s így a szervezés terén közvetlen kapcsolatba került szinte minden seregrész parancsnokával és főtiszti állományával.⁹² A *Regulamentum universale* pedig elvileg az egész hadseregére kiterjedő hatállyal rögzítette Bercsényi jogkörét az alacsonyabb rangú törzstisztek kinevezéséről.

A fejedelem 1707 őszén a redukció irányítása mellett a hadipénztár és a ruházati hadbiztosság („Cassa és Vestitura”) dolgainak rendbetételét is Bercsényire bízta, aki ezzel kapcsolatban Károlyi Sándort is felkereste levelével. Megírta neki, hogy a rozsnyói tanácsülés óta semmilyen információja sincs a parancsnoksága alá tartozó csapatokról, pedig folyamatos tájékoztatást várt volna tőle az ezredek redukcióját illetően. „Az regimentek statussinak és tiszteinek és kivált az vice kapitányok és fő strása mesterek mutatioi, vagyis promotioji *kegyelmed* votumának világosításával tuttomra kellene lenni az Regulamentumnak kiváltképpen való punctuma szerént – írta a főgenerális Károlyinak –, de talám kettőt sem tudok neveznem, kik legyenek most, annyival is inkább mellyik ezer menyibül álljon.”⁹³ Bercsényi felháborodása a hadiszabályzat alapján jogosnak mondható, de a gyakorlatban továbbra sem volt kellő rálátása az egész hadsereg ügyeire. Károlyi meglehetősen önállóan intézkedett saját csapatai felett, s kéréseivel, gondjaival közvetlenül a fejedelemhez fordult. Az alábbi példák azonban azt mutatják, hogy Rákóczi mennyire igyekezett betartani és betartatni a hadi törvény előírásait a kinevezési ügyekben is.

Kókai Márton 1710 nyarán Károlyin keresztül a saját ezredesi és az ezredbeli Káldi Ádám főstrázsamesteri dekrétumának kiadását kérte a fejedelemtől.⁹⁴ Kókait több mint egy éve iktatták be az áruló Bezerédj ezredének parancsnoki tisztségébe, ezért Rákóczi méltatlankodva írt vissza Károlyinak: „Kókainak, hihető azért jutot eszébe az Decretum, hogy most másnál látott, mert én előttem még soha sem instált, mert azt gondolta, elég ha mások szóval monták...”⁹⁵ Következő levelében még szemrehányóbban fogalmaz: „Kókainak a decretumot megparancsoltam, hogy expediálják, s kerestesse azért a cancellarián; eddigis meg lett volna, ha ott kívánta volna: de azt akarják, hogy a sült galamb

⁹² Bercsényinek a redukció során kifejtett tevékenységére l.: *Mészáros*, 1999. 608–611. o.

⁹³ MOL P 398. Károlyi-lt. Missiles No. 6562. Bercsényi Miklós 1707. okt. 13-án Ungváron kelt levele Károlyihoz. (Bercsényinek a Károlyi-lt. missilis-anyagában található leveleire Czigány István hívta fel a figyelmemet, segítségét ez úton is köszönöm. Bercsényi e levelei annak idején elkerülték Thaly Kálmán figyelmét is, így azok nem jelentek meg a Rákóczi Tár II. kötetében.)

⁹⁴ AR I. oszt. XII. 514. és 519. o. Károlyi levelei Rákóczihoz 1710. július 14-én és augusztus 3-án.

⁹⁵ Uo. 515. o. Rákóczi válasza Károlyi első levelére 1710. július 15-én.

repüljön szájokban, s mindenhez ingyen jussanak...”⁹⁶ Káldi őrnagyi kinevezésével kapcsolatban pedig leszögezte: „Főstrázsamestereknek én decretumot nem szoktam kiadni: vi Regulamenti is Bercsényi úrnak competál, a hová Káldi Ádám is recurrálhat.”⁹⁷

Láthattuk, hogy Rákóczi korábban intézkedett őrnagyi és alezredesi kinevezések ügyében. Itt bizonyára nem csupán a hadi szabályzat előírásának és Bercsényi jogkörének tiszteletben tartásáról van szó. A fentebb említett esetekben ugyanis mintegy kegyelmi ügyben járt el a fejedelem, vagyis a közvetlenül hozzá folyamodók hűségét jutalmazta a kinevezésekkel. Most azonban az ettől eltérő, egyszerű soros előléptetési ügy kapcsán indokolt a hivatali út betartása. Kókai 1710. augusztus 28-án valóban Bercsényihez fordult kérésével.⁹⁸

Rákóczi még Esterházy Antal tábornagyot is rendre utasította, amikor az a saját lovasezrede császáriakhoz pártolt ezredesének, Somogyi Ádámnak helyébe alezredesét, Tersztyánszky Istvánt önhatalmúlag léptette elő. 1710. február 21-i levelében így ír: „Trsztyánszki promotiója ugyan, a colonellusa elpártolván, reménlem, idősebbek [értsd: a hozzá képest rangidősek – M. K.] injuriája nélkül ment véghez, – rendesebben esett volna mindazonáltal, ha elébb recommendálta, mintsem promoveálta volna Kegyelmed: mert az regimentek collatiói még az ország Főgenerálissa- és Locumtenensünknek is nincsen autoritásában, s haszontalan is lesz rangjára nézve az Kegyelmed nevével való declaratiója – hacsak a szokott és a hadi rend által practicált instantiája szerint a decretumát ki nem veszi, – az mellyet difficultálni is nem fogok.”⁹⁹

A kuruc törzstiszti karra vonatkozó, sajnos még eléggé hézagos adatainkkal szemben jóval részletesebb ismeretekkel rendelkezünk a legfelső katonai vezetés létrejöttéről, személyi állományáról és a kinevezési gyakorlatról.¹⁰⁰ Heckenast Gusztáv megállapítása szerint a kuruc hadseregben három tábornoki rendfokozatot rendszeresítettek: tábornagyit (mezei marsall), altábornagyit (mezei marsall locumtenense) és vezérőrnagyit (generális-főstrázsamester). E megállapítás alapvetően igaz, csakhogy már a Heckenast Gusztáv által feltárt adatok alapján is kiegészíthetjük a sort az altábornagyi és tábornagyi rang között lévő lovassági tábornoki (generalis cavalleriae) rendfokozattal. Eddigi ismereteink szerint id. Barkóczy Ferenc, Esterházy Antal és Pekry Lőrinc is viselte ezt a címet, majd mindhármukat tábornaggyá léptették elő.¹⁰¹ Egy 1705. augusztus 4-én kelt fizetési tabellában pedig együtt szerepel a négy tábornoki rendfokozat (marsall, lovassági tábornok, altábornagy és generális-főstrázsamester).¹⁰²

⁹⁶ AR I. oszt. III. 301. o. Rákóczi válasza Károlyi másik levelére 1710. augusztus 10-én.

⁹⁷ Uo. 302. o.

⁹⁸ MOL G 24. R-szh. lt. II. 6. a. (64. cs.) fól. 325–326.

⁹⁹ AR I. oszt. III. 46. o.

¹⁰⁰ L. a 47. jegyzetet.

¹⁰¹ *Heckenast*, 1993. 165., 168. és 172. o. Pekry lovassági tábornoki kinevezéséről 1707. jan. 20-i keltezéssel a következő bejegyzés olvasható a fejedelem egyik leveleskönyvében: „Brassó alatt szerencsés actusának megjutalmaztatására addig, míg nagyobb mértékben közölné kegyelmességét kegyelmes Urunk eő Nagysága, az hadak közt való Equitatus Generalisságának méltósága ő Nagyságának conferáltván, arrúl való Decretum in accluso transmittátatik is.” MOL G 19. II. 3. h. Prot. Rák. IV. fól. 281.

¹⁰² L. a függelékben, 3. sz. alatt.

Mint majd látni fogjuk, később a *Regulamentum universale* már nem számolt a lovassági tábornoki rendfokozattal. A következetlenség továbbá abban is megmutatkozik, hogy a másik fegyvernem megfelelő rendfokozatát (gyalogsági tábornok, illetve tábornagy) már nem tudjuk kimutatni a kuruc hadseregben. Ez persze összefüggött a gyalogság kisebb létszámával és a főúri-nemesi tiszteknek a gyalogsági szolgálattól való idegenkedésével is. A tiszti kinevezési okmányokban a brigadérosi rendfokozatig bezárólag a fegyvernemet is meghatározták, vagyis a lovas, illetve gyalogos (esetleg tüzérségi) szolgálatot is rögzítették, olykor a konkrét beosztással, az alakulat megnevezésével együtt. A tábornoki kinevezéseknél csak ritkán találkozunk ilyen kitételrel. A fent említett lovassági tábornoki rang persze nem sorolható ebbe a körbe, hiszen itt a korábbi fegyvernemi beosztás rendfokozatára merevedéséről van szó, és a lovassági tábornok természetesen a keze alá beosztott gyalogsági csapatok felett is disponált. (Alacsonyabb rendfokozat esetén mindez inkább csak kivételesen és ad hoc jelleggel fordult elő, pl. amikor egy konkrét hadművelet vezénylő lovas brigadéros parancsnoksága alá időlegesen egy gyalogzászlóalj is beosztottak.) Ezzel szemben az eddig előkerült két adat alapján, amely tábornoki kinevezésben konkrétan gyalogsági szolgálatot rögzít, nem következtethetünk az önálló gyalogsági tábornoki rendfokozat meglétére, vagy akár annak igényére.

Andrássy György bárót, aki 1703 októberétől egy lovasezred parancsnoka volt,¹⁰³ a fejedelem 1704/1705 fordulóján „hajdúk generálisává” nevezte ki, és Esterházy Antal hamarosan be is iktatta e tisztségébe.¹⁰⁴ Lovasezredének parancsnokságát hamarosan Rétey György vette át, maga Andrássy pedig 1705 tavaszától az újonnan felállított portális hajdúkból szervezett magának egy gyalogezredet.¹⁰⁵ A szécsényi országgyűlésen megkötött rendi conföderatio szövetséglevelét mint „gyalogok generálisa” írta alá.¹⁰⁶ 1705 szeptemberében valami rangvitába keveredett egy tábori főstrázsamesterrel. Az ügy részleteiről az eddig előkerült források alapján nem sokat tudunk, a homályos utalásokból úgy tűnik, Andrássy György hajdúgenerálisi tisztségét többnek érezte az egyszerű generális-főstrázsamesteri rangnál. Rákóczi fejedelem azonban világosan megírta Esterházy Antalnak, hogy Andrássy „tiszti valóságában még egyéb nem vala Generális Vigiliarum Praefectusságnál; ámbár valamely ezer hajdúkat commendározott is: azzal többet nem arrogálhat magának”.¹⁰⁷

Másik példánkban maga a tábornoki kinevezés fogalmaz egyértelműen, amikor Bagossy Pál – korábban császári gyalogezredes, majd a kurucokhoz csatlakozva gyalogsági

¹⁰³ L. a 21. jegyzethez tartozó főszöveget és a függelékét: 2. sz. „Nomina capitaneorum euqestris ordinis”.

¹⁰⁴ Andrássy beiktatására I. Bercsényinek 1705. jan. 25-én Tornócon, 27-én Érsekújváron és febr. 6-án este 7 órakor ismét Tornócon kelt leveleit Rákóczi fejedelemhez: AR I. oszt. IV. 304., 309., 344–345. o.

¹⁰⁵ L. Bercsényi főgenerális 1705. ápr. 29-én Nyitrán kelt rendeletét melyben tudatja Andrássyval, hogy a fejedelem őt nevezte ki a Gömör, Abaúj és Torna vármegyékből kiállítandó (portális gyalog-) ezred főkapitányává. *Bánkúti*, 1976. 167–168. o. Rákóczi ugyanezt 1705. jún. 9-én Egerből tudatta a három érintett vármegyével: *Bánkúti*, 1990. 88–89. o.

¹⁰⁶ *Thaly*, 1870. 341. o.

¹⁰⁷ Rákóczi levele Esterházy Antalhoz 1705. szept. 7-én Szécsényből: AR I. oszt. I. 409. o.

brigadéros – 1708 őszén az erdélyországi és partiumi gyalog hadak „között levő Generalis Fő Strása Mesterségnek tisztit és hivatallyát” kapta a fejedelemtől.¹⁰⁸

Mindkét esetben a gyalogság szerepének előtérbe kerüléséről van szó, amikor a fejedelem tekintélyes tiszteket léptetett elő tábornokká, de egyúttal a gyalogsági szolgálatot is rögzítette. Csupán arra nézve nem sikerült adatot találnunk, hogy a korábban lovasezredet vezénylő Andrassy Györgyöt milyen okból tette meg Rákóczi hajdúgenerálissá. Az azonban bizonyos, hogy Andrassy személye, vagy legalább főúri rangja alkalmasnak látszott a gyalogsági szolgálat presztizsének növelésére. Amikor ugyanis Szemere László 1705 nyarán azzal próbálta elhárítani magától a Szepes és Sáros vármegyei portális hajdúkból kiállított gyalogezred parancsnokságát, hogy az méltatlan brigadérosi rangjához, a fejedelem azzal utasította rendre, hogy Andrassy György generális rangban van, mégis felvállalta az egyik portális ezred főcolonellusságát.¹⁰⁹

A tábornoki rendfokozatok kérdését tovább bonyolítja az országos főkapitányságok megszervezése 1706-ban. Az ónodi országgyűlésen elfogadott hadiszabályzat, a *Regulamentum universale* értelmében a kerületi főkapitányok (districtualis generalisok) „hadi marschallus generálisok is egyszersmind lesznek”, azaz a beosztást a tábornagy rendfokozathoz kötötték.¹¹⁰ A kerületi főkapitányok helyettesei, a vicegenerálisok elvileg így altábornagyok voltak, de közülük senki nem kapott ténylegesen altábornagy dekrétumot. Berthóty Ferenc a kassai (felső-magyarországi), Galambos Ferenc pedig a szatmári (tiszántúli) generalátus főkapitány-helyettese volt, de külön tábornoki kinevezés nélkül lettek vicegenerálisok. Berthóty Istvánt pedig brigadérosként nevezték ki érsekújvári vicegenerálissá. A némi következetlenség ellenére a kerületi főkapitányi címet és a tábornagy rendfokozatot („országos generálkapitány vagy marschal”), valamint a kerületi vicegenerális tisztséget és az altábornagy rendfokozatot („országos generális helytartója vagy vicegenerális”) azonos katonai rangnak ismerték el.¹¹¹ Általában nem volt gyakori az altábornaggyá elő nem léptetett köznemesi vicegenerálisok és a vezérőrnagyok közötti rangvita, mivel az előbbieket saját kerületi

---

¹⁰⁸ MOL G 19. R-szh. It. II. 3. h. Prot. Rák. II. fol. 355. „Bagosi Pál Uram Generalis Fő Strása Mesterségéről való collationalis.” A fogalmazvány 1709. áprilisi bejegyzések között található, de Bagossy 1709. febr. 22-én meghalt. A dátumban csak a helyet tették ki: „Karolly etc.” A fejedelem 1708. okt. 9-től 19-ig, majd nov. 14-én késő estétől 16-án reggelig tartózkodott Nagykárolyban. Minderről Beniczky Gáspár udvari titkár naplója tudósít, a nov. 15-i bejegyzésből pedig az is kiderül, hogy Rákóczi délután megmustráltatta „Bagossi Pál Brigadiros Gyalog-Regimentjét”. L.: Rákóczi Tár. Történelmi érdekű naplók, emlékiratok, levelezések, pátensek, hadi-szabályok, országgyűlési diariumok és törvényczikkek gyűjteménye II. Rákóczi Ferenc korához. (Szerk. *Thaly Kálmán.*) I. k. Pest, 1866. 163–164. és 168. o. Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy Bagossy tábornoki kinevezése vagy 1708. okt. 9–19. között (bár ekkor a fejedelem napokig betegen feküdt), vagy inkább nov. 15-én kelt. A kinevezés körülményeinek ilyen alapos vizsgálata igazolja, hogy a leveleskönyvek pontos dátum nélküli bejegyzéseivel óvatosan kell bánnunk, hiszen esetünkben majd’ félévvel későbbi keltezésű fogalmazványok között olvasható a kinevezés szövege. Egyébként a szóban forgó leveleskönyv 1709. ápr.-i bejegyzései után található 1708. aug.-it is! (Heckenast Gusztáv Rákóczi itineráriumának ismeretében 1708. okt.-re tette Bagossy előléptetésének keltét, jómagam – mint láttuk – a nov. 15-i dátumot tartom valószínűbbnek.)

¹⁰⁹ L. Szemere 1705. jún. 16-án Varannón kelt levelét a fejedelemhez: MOL G 19. R-szh. It. II. 2. e/A. Rákócziinak a Jászárokszállási táborból 1705. jún. 21-én írott válaszána fogalmazványa: OSzK Kt. F. H. 978. Prot. Exp. fol. 293.

¹¹⁰ *Bánkúti*, 1976. 194. o.

¹¹¹ Állításomat többek között a *Regulamentum universale* fizetési táblázatára alapozom: uo. 184. o.

székhelyükön szolgáltak, utóbbiak pedig a mezei hadak között forgolódtak, és szolgálatuk során tartósan nem állt fenn közöttük függőségi viszony.

A tábornoki kinevezések a fejedelem kizárólagos döntési körébe tartoztak. Bizonyos szempontból a következő esetek jelenthetnek kivételt. Bercsényi Miklós kezdettől fogva a szabadságharc második embere volt, a brezáni pátenst szinte Rákóczi egyenrangú társaként írta alá. A fejedelem is magától értetődőnek tartotta Bercsényi vezető szerepét a hadseregben, aki már 1703-tól – külön kinevezési okmány nélkül is – főgenerálisi címet használt. A szécsényi országgyűlésen erről ugyan külön törvénycikk nem született, de a konföderáció szövetséglevelében¹¹² és más hivatalos okmányokban Bercsényi e minőségben szerepel. Később ugyan Bercsényi és Forgách Simon összetűzése kapcsán Rákóczi úgy nyilatkozott, hogy Bercsényit a szövetséghez tartozók nem választották meg az egész hadsereg főgenerálisává, végül azonban a főgenerális kialakult jogkörét az ónodi országgyűlésen elfogadott *Regulamentum universale* is törvényesítette, a Bercsényi személyét ért sérelmet pedig a fejedelmi helytartói címmel orvosolták.¹¹³

1704 júliusában Pekry Lőrincet a gyulafehérvári országgyűlés erdélyi generálissá választotta.¹¹⁴ Pekryt a fejedelem már áprilisban generális-főstrázsamesterré nevezte ki, az erdélyi kuruc csapatok főparancsnoka pedig január óta Thoroczkay István volt. A gyulafehérvári országgyűlésen hozott határozatban szereplő *ország generálisa* cím politikai tisztség volt, amely az Erdélyi Fejedelemség régi közbizalmi méltóságai között előkelő helyet foglalt el. A fejedelmi korban a főgenerális pozíciója erősebb volt a kancellárnál, s a Habsburg-berendezkedés első időszakában is közvetlenül a gubernátor után következett.¹¹⁵ Az ennek ellenére egyre formálisabbá váló tisztséget 1703-tól Apor István töltötte be, aki 1704. november 10-én bekövetkezett haláláig Nagyszebenben tartózkodott a császár pártján. A gyulafehérvári kuruc országgyűlés tehát a hagyományos rendi tisztséget kívánta betölteni anélkül, hogy előzetesen egyeztetett volna Rákóczival. Az országgyűlés által megválasztott Pekry és a fejedelem által kinevezett Thoroczkay állandó rangvitába keveredett egymással, a fejedelem azonban nem ismerte el Pekry megválasztását, és 1704 végén a magyarországi Forgách Simont nevezte ki erdélyi főparancsnokká.

Dolgozatom első fejezetében már utaltam rá, hogy talán az emigrációból hazatért Petróczy István is a korábban Thököly Imre oldalán viselt rangjának elismerésével, és nem feltétlenül Rákóczi írásos kinevezésével lett generális. Végül idesorolhatjuk Des Alleurs márkit, XIV. Lajos Rákóczihoz küldött követét, aki francia altábornagy volt, s

---

¹¹² Thaly, 1870. 340. o.

¹¹³ A Bercsényi főgenerálisi címével kapcsolatos vitákra és a Bercsényi személyét ezzel kapcsolatban ért sérelmekre l. Thaly *Kálmán: A székely gróf Bercsényi család. 1470–1835.* III. k. 1703–1706. Budapest, 1892. 441–444. és 697–705. o. Thaly ugyan meggyőzően igazítja helyre a fejedelem tévedéseit az Emlékirataiban leírt nevezetes epizóddal kapcsolatban Forgách és Bercsényi összetűzéséről, illetve Bercsényi ezzel összefüggő „lelki megrázkódtatásáról”, de egyes részletek tekintetében, különösen pedig magyarázataiban és kommentárjaiban szembetűnően elfogult „kedvelt hőse”, „nagy” Bercsényi Miklós iránt.

¹¹⁴ Kiss, 1906. 50. o.

¹¹⁵ Trócsányi Zsolt: *Habsburg-politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690–1740.* Budapest, 1988. 219. és 225. o.

nem csupán diplomáciai tevékenységet folytatott, hanem tényleges katonai feladatokat is ellátott a kurucok oldalán, a zsigárdi csatában pl. a jobbszárnyat vezényelte.¹¹⁶

Természetesen az itt felsorolt esetek (amennyiben tényleg kivételnek tekinthetők) az illető tábornokok kinevezésének egyedi körülményeiről, nem pedig a fejedelmi hatalom korlátairól tanúskodnak. Valójában Rákóczi – bár gyakran kínosan ügyelt a rendek jogainak tiszteletben tartására és a kuruc országgyűléseken hozott törvények betartatására – teljhatalommal bírt a főtiszti kinevezések területén is. A személyi döntések során azonban mindig legjobb meggyőződése és legfőbb híveinek tanácsa szerint járt el. A kuruc hadsereg tisztikarának egészéről elmondhatjuk azt, amit Heckenast Gusztáv a tábornoki karról megállapított,¹¹⁷ vagyis hogy Rákóczi hadseregének minden fogyatékosága ellenére sem lehetett volna „az adott társadalmi viszonyok és katonai feltételek között” alkalmasabb tisztikart kialakítani.

VI. Az eredetiben fennmaradt kinevezési okmányok

Már fentebb is gyakran idéztük az egyes tábornoki és törzstiszti dekrétumok szövegét, indokolt azonban összegezni az eredetiben fennmaradt kinevezési okmányokkal kapcsolatos tudnivalókat. Eddig mindössze 16 kinevezési okmányt sikerült fellelnem, melyek közül egy (a Balogh Ádámé) nem eredetiben, hanem az eredetiről Thaly Kálmán által készített másolatban maradt ránk. Ez a mennyiség a kuruc hadsereg nagy létszámú tisztikarához mérten csekélynek mondható, ugyanakkor a források időbeli és rendfokozatok szerinti megoszlása szempontjából már kedvezőbb a kép: a dekrétumok a szabadságharc első négy esztendejéből (1703–1706) és 1708-ból származnak, és alezredesi (2 db), ezredesi (7 db), brigadérosi (3 db) és tábornoki (3 db)

---

¹¹⁶ Heckenast Gusztáv többször idézett adattárában Des Alleurs márki nem szerepel. (*Heckenast*, 1993.) Ennek kapcsán kissé magabiztosan fogalmaztam a kuruc tábornokokról írott kiegészítő közleményemben (*Mészáros*, 1995. 94. o.) úgy, hogy Des Alleurs „valószínűleg ... véletlenül maradt ki Rákóczi tábornokai közül. Mellőzése semmiképpen sem indokolt, ... minden további nélkül a többi kuruc tábornok közé sorolható.” Heckenast Gusztáv annak idején levélben indokolta meg álláspontját, melyet valóban el kell fogadnom. Eszerint igaz ugyan, hogy a márki rangja szerint altábornagy volt, s e rendfokozattal katonai tevékenységet is folytatott Rákóczi oldalán, de *nem tartozott a kuruc hadsereg állományába*. Ennek kapcsán viszont megállapítható, hogy a kuruc hadseregben szolgáló franciák három kategóriába tartoztak: egy részük csupán nemzetiségére, származására nézve volt francia, valójában a császári hadseregből állt át a kurucokhoz. Mások francia alattvalóként, de egyéni úton-módon álltak Rákóczi szolgálatába. Közöttük sok volt a kalandor, egy részük azonban a lengyelországi francia követ ajánlásával – úgymond félhivatalosan – érkezett a fejedelem udvarába. A harmadik csoportba a francia király által hivatalosan küldött tisztek sorolhatók. Ez utóbbi „csoport” vezetője volt Des Alleurs, ám a vele együtt érkező hadmérnök-tisztek közül Louis Lemaire (aki Des Alleurs távozása után ideiglenesen az ágensi teendőket is ellátta) és François Damoiseau is Rákóczi brigadérosi lett. Lemaire emlékirataiban azonban magát és Damoiseaut következetesen a „király hadmérnökének” titulálta, de pl. a Rákóczi szolgálatában álló Rivière alezredest a „fejedelem hadmérnökének” nevezte. (*Louis Lemaire*: Beszámoló mindarról, ami a magyarországi háborúban történt az 1705-ös hadjárat kezdetétől 1708 márciusáig. = RTü II. 183., 188., 208. stb. o.) Ezzel éppen a fent említett különbséget ragadhatjuk meg XIV. Lajos hivatalos megbízottai és az egyénileg Rákóczi hűségére állt franciák között. Kérdés azonban, hogy Lemaire és Damoiseau eredetileg is brigadérosi rendfokozattal érkeztek-e Magyarországra, vagy Rákóczi nevezte ki őket. Tevékenységük alapján azonban Heckenast Gusztáv is a *kuruc hadsereg* tisztjei közé sorolta őket. Véleményem szerint gyakorlati szempontok alapján Des Alleurst, Lemairet és Damoiseut egyaránt a kuruc tábornokok és brigadérosok közé sorolhatjuk, csupán szem előtt kell tartanunk a most vázolt egyedi körülményeket.

¹¹⁷ *Heckenast*, 1994/a. 55. o.

egyaránt található köztük, továbbá a sort kiegészíti egy (bár pusztán elméleti jelentőségű) végvárbeli főkapitányi kinevezés. Sajnos a legalacsonyabb törzstiszti rangra (őrnagy) és a legmagasabb tábornoki rendfokozatra (tábornagy) vonatkozó dekrétumot nem sikerült fellelnem.

Valójában az egyes kinevezésekről jóval több információ áll rendelkezésünkre, Rákóczi leveleskönyveiben ugyanis számos rövid bejegyzés szól a kinevezési határozatokról. A protokollumok egyik kötete pedig – különböző pátensek, instrukciók, adomány- és útlevelek mellett – nagy számban tartalmazza a kinevezési okmányok fogalmazványait.¹¹⁸

A 16 említett oklevél fontosabb adatait a 332–333. oldalon található táblázat összegzi. A dekrétumok részletes diplomatikai elemzése helyett csupán azok legfőbb adatait ismertetem.¹¹⁹ A papírra (egy esetben hártýára) írt dekrétumokat nyílt levél (pátens) alakban állították ki. Háromrét hajtva, kb. 60×40 cm méretben készültek. A kalligrafikus betűkkel írt okleveleket olykor iniciálészerűen díszes kezdőbetű, emellett a jobb és bal margón, valamint az okmány felső szélén gyakran cirádás rajzolat díszíti.

A dekrétumokat alul, középtájon, nagy kerek ostyapecséttel látták el. Bottyán János generális-főstrázsamesteri kinevezése eredetileg sem volt megpecsételve,¹²⁰ Szekeres István, Svastics „János” és Benkő Ferenc dekrétumairól pedig leesett a pecsét. A pecsétviaszt rend szerint hátulról befűzött papírcsík tartja, elülső oldalán pedig papír-, illetve (Galambos Ferenc kinevezésén) pergamenfölszet védi. A szakirodalomban nem ismeretlen Rákóczi fejedelmi nagypecséte,¹²¹ ezért a részletes szfragisztikai elemzést mellőzöm. Két alapvető változata közül az egyik csupán Rákóczi családi címerét ábrázolja, a másik pecsétnyomóra pedig Erdély címerpajzsára szív-pajzsként Rákóczi-címert véstek.

Az aláírások közül mindig az oklevél kiadójáé áll az első helyen. Bottyán első dekrétuma nincs aláírva. A másik Bottyán-féle oklevelet és Bercsényi két dekrétumát csak a fejedelem, illetve a főgenerális írta alá („F. Rákóczi m. p.”; „G. B. Miklós m. p.”) – az azt kiállító titkár nem jegyezte fel nevét. A kancelláriai személyzet nevei 1704-től kezdve szerepelnek, az egyetlen 1704. évi oklevelet Pápai János írta alá. Az 1705–1706. évi dekrétumok közül négyet a titkáron kívül Jánoky Zsigmond udvari kancellár is ellenjegyzett. Az udvari titkárok közül Ráday Pál és Krucsay István nevével egy-egy alkalommal, Ráti Gergelyével két ízben, legtöbbször (öt oklevélben) pedig Aszalay Ferencével találkozhatunk. Feltehetően ügymegosztásra vall, hogy 1708-ban az erdélyi vonatkozású két dekrétumot – Csáky László brigadérosi és Kun István ezredesi kinevezését – az erdélyi Horthy István állította ki.

---

¹¹⁸ MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. II. Fentebb számos fogalmazványból idéztünk már.

¹¹⁹ Kéziratomban eredeti változatában éppen a diplomatikai elemző rész képezte a főszöveget, a jelenlegi közlés során azonban nem lett volna helyénvaló részletekbe menő oklevéltani leírást adni a mindössze 16 okmányról, ez a szám ugyanis nem elegendő a kuruc kancellária kiadványainak diplomatikai elemzésére.

¹²⁰ A díszesen kiállított tisztázaton Rákóczi saját kezűleg hajtott végre javításokat. Bottyán kinevezésének egyedi körülményeit tekintve nem szükséges azon töprengeni, hogy pusztán fogalmazványnak vagy a kancellárián maradt eredeti kiadványnak tekintsük-e az okmányt.

¹²¹ A pecsétek ábráit és köriratait Márki Sándor és Bánkúti Imre közölte: *Márki*, 1909. 91., 93. o. (34–35. szövegközi ábra). Bánkúti Imre a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött pecsétnyomót vette fel illusztrációként könyvébe: *Bánkúti*, 1976. (a kötet végén). Rákóczi két említett pecsétjének további változatai is voltak: címeinek bővülésével bizonyára több alkalommal is újat vésetett.

Érdeemes közelebbről megvizsgálni a dekrétumok levéltártörténeti hátterét. Látni fogjuk, hogy a téma nem érdektelen: a Rákóczi-kor forráskutatásához új szempontokat nyújt, a levéltártörténeti háttér pedig lehetőséget ad a genealógiai vonatkozások bemutatására is. Az okmányok lelőhelyeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a 15-ből 8 maradt fenn provenienciája szerinti őrzési helyén,¹²² a fennmaradó további 7 pedig gyűjteményes fondban, tehát a pertinencia elvének megfelelő levéltári egységben található. Az alábbiakban megkísérlem egyenként is nyomon követni a források levéltárba kerülésének útját.

Bikk László¹²³ ezredesi, valamint Kisfaludy László és Csáky László¹²⁴ brigadérosi kinevezése saját családi levéltárunkban: a felsőpulyai Bükk család, illetve a Kisfaludy család idősebb ágának levéltárában, valamint a körösszegi és adorjáni gróf Csáky család központi levéltárában maradt fenn. Csákyét megtévesztő módon hasonló nevű édesapja iratai közé osztották be, talán ez is hozzájárult, hogy a szakirodalom többször is összekeverte személyüket. Bakacs Lukács ezredesi és bajai főkapitányi dekrétuma, Szekeres István ezredesi, Galambos Ferenc kerületi altábornagyi és Kun István ezredesi kinevezése szintén a családi levéltárban vészelte át a történelem viharait, de ezen családok kihalásával a levéltárak – leányágon öröklődve – rokon családok tulajdonába kerültek.

A báró szentgyörgyvölgyi Bakacs család Lukácsban és Benedek nevű fivérében halt ki.¹²⁵ A családi iratok Benedek leányának férje révén a vizeki Tallián család birtokába kerültek, a XIX. század legvégén Boncz Ödön Tallián Gyula kutasi levéltárában kutatva írta meg a család történetét. A leszármazást az alábbi táblázat mutatja:

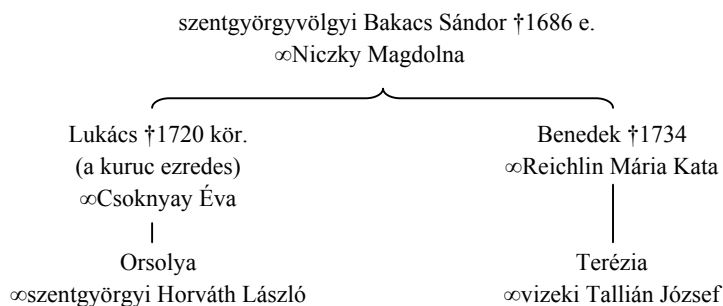
---

¹²² Balogh Ádám dekrétumát itt most nem számítom, hiszen az a XIX. sz. végéig eredeti helyén, a béri Balogh család levéltárában maradt fenn, a levéltár mai lelőhelye azonban ismeretlen, az oklevél pedig másolatban áll rendelkezésünkre a Thaly-gyűjteményben. Tartalmi adatait tekintve azonban a másolatot is elfogadhatjuk.

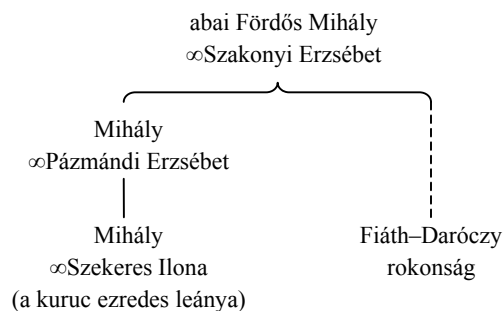
¹²³ A Dunántúlról Borsod megyébe származott nemes család sarja. 1703-ban Bercsényi lovas főhadnaggyá nevezte ki. (függelék 1. és 2. sz. „Nomina ductorum equestris ordinis”.) Csáky László kérésére 1705 augusztusában alezredese lett. (Forgách Simon 1705. aug. 27-i levele Rákóczihoz: MOL G 15. R-szh. lt. I. 1. Caps. B. Fasc. 24.) Rákóczi 1706 tavaszán elhatározta Csáky László leváltását és Bikk Lászlót akarta kinevezni a helyére. (L. Rákóczi 59. jegyzetben idézett leveleit Károlyihoz.) 1706. jún. 29-én már dekrétumát is kiállította. 1706. júl. 16-án mégis úgy döntött, hogy Csáky megtarthatja a rangját, Bikk László pedig címzetes ezredesként ideiglenesen szintén a helyén maradhat. (MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. IV. fol. 427.) 1706. aug. elején megkapta az elesett Gencsy Zsigmond ezredét. (Károlyi levele a fejedelmhez 1706. aug. 10-én: MOL G 15. R-szh. lt. I. 1. Caps. C. Fasc. 64. fol. 35.) 1708. máj.-ban már Károlyi lovasezredét vezényelte. (MOL P 396. Károlyi-lt. Acta pub. 1. Acta Rák. Ser. III. Lad. F. Mustrakönyv 1708.) 1711. körül halt meg.

¹²⁴ Életrajzi adatait l. *tőlem*: Két Csáky László halála. (1698, 1708) = *Fons*, 2. évf. (1995) 377–378. o.

¹²⁵ A család történetét, benne Bakacs Lukács életrajzát l. *Boncz Ödön*: A szentgyörgyvölgyi Bakacs család. = *Turul*, 17. évf. (1899) 1–21. o.

Szekeres István¹²⁶ szintén fiúutód nélkül hunyt el, és leánya révén iratai az abai Fördös családhoz, majd annak kihalását követően a királydaróci Daróczyakhoz kerültek. Az öröklési rendet az alábbi vázlatos táblázat szemlélteti:

¹²⁶ Széleskörű levéltári kutatások alapján megírt életrajzát l. *Jenei Károly*: Szekeres István kuruc brigadéros. = Fejér Megyei Történeti Évkönyv. A Fejér megyei Levéltár Évkönyve. 11. (Szerk. *Farkas Gábor*.) (Tanulmányok és források Fejér megye történetéhez 14. – Hibásan 13. sorszámmal!) Székesfehérvár, 1977. 33–42. o. (Jenei azonban ok nélkül teszi meg Szekereset – mellesleg több más kuruc ezredessel együtt – brigadérosnak.)

Svastics „János” ezredesi kinevezése a Rákóczi-szabadságharc levéltárában, a többi dekrétum egytől egyig Thaly Kálmán kuruc kori okmánygyűjteményében található. Svastics dekrétuma nem lépett életbe: valószínűleg elírták a keresztnévét, s valójában Svastics Zsigmondnak szánhatták a kinevezési okmányt.¹³⁰ Rákóczi nevébe is hiba csúszott az *intitulatió*ban, az oklevélben megírt Móré-féle ezred parancsnoka pedig nem ő, hanem Balogh Ferenc lett. Mindezek alapján bizonyosnak látszik, hogy a dekrétum a kuruc hadikancellárián maradt, bár a Rákóczi-szabadságharc levéltárának gyűjteményes részében és nem Rákóczi emigrációba vitt, vagy Munkácson maradt, tehát eredeti levéltári rendjében meglévő iratai között található. Sajnos a jelenlegi fondok kialakításakor nem készült a beemelt iratok régebbi lelhelyeit is feltüntető konkordancia-jegyzék, így csupán feltételezésre hagyatkozhatunk.

A Thaly Kálmán okmánygyűjteményében található dekrétumok származási helye deríthető ki a legkevésbé. Thaly az iratokhoz különféle úton-módon jutott, gyűjtötte, ajándékba kapta és – igen diplomatikus kifejezéssel élve – szerezte azokat. Egyetlen esetben tudhatjuk meg bizonyosan, honnan is került tulajdonába az oklevél: maga Thaly árulkodik, mikor 1883-ban kiadta Bottyán János vezérőrnagyi dekrétumát: „...eredeti fogalmazványa a Rákóczi-levéltár Munkácson maradt részének a kir. kamarai levéltárba került romjai közt, Budán.”¹³¹ Utóbb ez a dekrétum is „begyűjtésre került” mivel ma a Thaly-gyűjteményben található. (Legalább megvan!) Bottyán másik dekrétuma már 1883-ban is Thaly gyűjteményében volt.¹³²

Szepessy Mártonnak¹³³ több irata is együtt van a Thaly-gyűjteményben, feltehető tehát, hogy egységes iratanyaghoz jutott hozzá, pl. ajándékképpen. Megválaszolatlan a kérdés, hogy Szepessy Márton iratanyaga miként különült el a család Borsod megye levéltárában őrzött archívumától. A személyes, nem birtokjogi iratok talán leányágon öröklődtek tovább.

---

¹³⁰ A Dunántúli nemesi családnak János keresztnévű tagja nem szerepel kuruc kori forrásaink között. Véleményem szerint elírták a dekrétum szövegét, esetleg az általam vele azonos személynek vélt Svastics Zsigmond második keresztnéve volt a János. Svastics Zsigmond gyalogezredesi kinevezését ugyanis éppen a dekrétum kiállítására előtti időben javasolta Esterházy Antal dunántúli főkapitány. Nem sokkal utóbb azonban – arra hivatkozva, hogy Svastics Zsigmond szívesebben szolgálna *lovás* alezredesi mintsem *gyalog* ezredesi rangban – Esterházy már a Kisfaludy László lovasezredében megürülő alezredesi helyre kívánta előléptetni védencét. (Az ügyet részletesebben ismertettem: *Mészáros*, 2000. 51. o.) Svastics Zsigmond 1708 folyamán és 1709 első felében alezredesi rangot viselt Esterházy Antal dunántúli hadseregében. (EA Táb. kv. passim)

¹³¹ AR I. oszt. IX. 142. o.

¹³² Uo. 151. o.

¹³³ Négyesi Szepessy Pál bujdosó vezér fia, rokonai közül János főpostamester, Pál gazdasági tanácsos, István szendrői várkapitány volt a kurucok oldalán. 1704-ben Tokaj várának kapitánya. (L. pl. *Bánkúti Imre: A sójövedelem Rákóczi pénzügyi politikájában a szabadságharc elején 1703–1704.* = *Folia Historica* 3. Budapest, 1975. 58. o.) 1705. január 10-én már Kassa helyettes parancsnoka. (OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. IV. fol. 7.) 1705. április 6-án a fejedelem egy reguláris gyalogezred alezredesévé tette. E rangban szolgált Radics András kassai főkapitány és brigadéros ezredében még 1706-ban is. (MOL G 16. R-szh. lt. I. 2. d. fol. 275–290.) 1707-ben visszavonult a hadseregből, de 1709-ben a sárospataki országgyűlés végzése alapján kinevezték a Borsod vármegyei hajdúk toborzókapitányává. (Pest-Pilis-Solt vármegye a Rákóczi-korban. Közreadja: *Bánkúti Imre.* Budapest, 1996. II. k. 566. o.)

Dátum	A kinevezett személy	Rendfokozat és/vagy beosztás
Tokaji tábor, 1703. dec. 10.	Bottyán János	„Mezei Generalis Fő Strása Mesterség”
Tokaji tábor, 1703. dec. 20.	Bottyán János	„Dunán túl a’ Mezei Lovas s Gyalog Hadaink Generalissága”
Somorja, 1704. jan. 19.	Bakacs Lukács	„Lovas Ezeres kapitányság”
Szegedi tábor, 1704. aug. 2.	szentgyörgyvölgyi Bakacs Lukács	„Bajai Fő Kapitányság”
Eger, 1705. ápr. 6.	Szepessy Márton	„egy Regularis Gyalog Ezeredes Vice Colonellusság”
Egri tábor, 1705. jún. 15.	Kisfaludy György	„Hadaink között való Brigadérosság az az közönséges Harcz rendelő és igazgató Mesterség”
Patai tábor, 1705. aug. 3.	Csajághy János	„Fő Colonellusság”
Ruszt, 1706. jan. 11.	Szekeres István	„Ezeredes Lovas fő Kapitánysági vagy is Colonellusi Tiszt”
Érsekújvár, 1706. jún. 29.	felsőpulyai Bükk (Bikk) László	Csáky László „Gróff Úri hívünk Fő Kapitánysága alá adatott egy Lovas Ezerbeli Fő Kapitányság”
Érsekújvár, 1706. júl. 16.	Galambos Ferenc	„az Tiszán túl való darab föld Vice Commendérozó Generalissága”
Érsekújvár, 1706. aug. 28.	Limprecht János	„Testörző Gyalog ... Ezerbeli Vice Colonellusság”
Kassa, 1708. jan. 1.	Svastics János [inkább Zsigmond!]	„More István Regimentyebeli Fő Colonellusság”
Kassa, 1708. jan. 1.	Benkő Ferenc	„Néhai Tekintetes Nagyságos Cziráki László Gyalogh Regimentyebéli Fő Collonenullaság [sic!]”
Nyíregyháza, 1708. febr. 25.	Gróf Csáky László	„Lovas Hadaink közöt való Brigaderusság, az az közönséges Harcz rendelő s igazgató Mesterség”
Szécsényi tábor, 1708. aug. 9.	Balogh Ádám	„Hadaink közt való Brigadérosság és [?!] az közönséges Harcz rendelő és igazgató Mesterség”
Szatmár, 1708. okt. 23.	Kun István	„néhai Gróff Csáki László Regimentyebéli Lovas Fő Colonellusság”

Az oklevél kiadója és a kancelláriai személyzet	A forrás típusa és lelőhelye	Kiadás
—	Eredeti, Rákóczi sajátkezű javításaival. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. II. fol. 39.	AR I. oszt. IX. 142–143. o.
Rákóczi Ferenc	Eredeti. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. II. fol. 15.	AR I. oszt. IX. 150–151. o.
Bercsényi Miklós	Eredeti. MOL P 650. Tallián-lt. Évrend. ir.	<i>Mészáros</i> , 2000. 73. o.
Rákóczi Ferenc, Pápai János	Eredeti. MOL P 650. Tallián-lt. Évrend. ir.	—
Rákóczi Ferenc, Jánoky Zsigmond, Ráday Pál	Eredeti. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. IV. fol. 32.	—
Rákóczi Ferenc, Jánoky Zsigmond, Ráti Gergely	Eredeti. MOL P 431. Kisfaludy csal. id. ágának lt. 1. t.: Évrend. ir.	—
Rákóczi Ferenc, Jánoky Zsigmond, Ráti Gergely	Eredeti. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. IV. fol. 90.	—
Bercsényi Miklós	Eredeti. MOL P 1754. Daróczy-lt. Fördös csal. ir. 55. t.: Szekeres csal. ir.	—
Rákóczi Ferenc, Aszalay Ferenc	Eredeti. MOL P 70. Bükk-lt. Évrend. ir.	—
Rákóczi Ferenc, Jánoky Zsigmond, Aszalay Ferenc	Eredeti. MOL P 474. Lónyay-lt. Galambos csal. ir. 2. t.: Galambos Ferenc ir.	—
Rákóczi Ferenc, Aszalay Ferenc	Eredeti. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. V. fol. 44.	Függelék: 5. sz.
Rákóczi Ferenc, Aszalay Ferenc	Eredeti. MOL G 28. R-szh. lt. V. 2. c. Katonai ir.	—
Rákóczi Ferenc, Aszalay Ferenc	Eredeti. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. VIII. fol. 1.	—
Rákóczi Ferenc, Horthy István	Eredeti. MOL P 71. Csáky-lt. Személyi ir. Fasc. 198. Csáky László ir.	—
Rákóczi Ferenc, Krucsay István	Thaly Kálmán másolata az eredetiről. OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. XXIX. fol. 99.	—
Rákóczi Ferenc, Horthy István	Eredeti. MOL P 676. Teleki-lt. Földváry csal. ir. 1. t.: évrend. ir.	<i>Márki</i> , 1909. 160–161. (hasonmás) és 655. o.

Csajághy János,¹³⁴ Limprecht János¹³⁵ és Benkő Ferenc¹³⁶ dekrétumainak eredeti lelőhelye már végképp ismeretlen előttem.

*

Összegezve a levéltártörténeti vizsgálatok eredményeit, megállapíthatjuk, hogy a kuruc főtiszti dekrétumok után kutatva tanulságos volt a felkelésben lényeges szerepet nem játszó családok (Daróczy, Földváry, Tallián) iratainak átnézése. Ezért fordítottam a fejezetben a látszólag talán nem túl fontos genealógiai vonatkozásokra is gondot. A Rákóczi-szabadságharc jelentős gyűjteményei mellett a családi és a jelen esetben általam sajnos kényszerű okokból nem kutatott vidéki és határon túli – elsősorban felvidéki – levéltárak hozhatnak felszínre további fontos forrásokat.¹³⁷

---

¹³⁴ Dunántúli birtokos nemes család sarja. Bánffy György erdélyi gubernátor titkára volt, 1704. március 7-én kiszökött Nagyszebenből és csatlakozott a kurucokhoz. (L. a 73. jegyzet.) 1705. augusztus 3-án kelt ezredesi dekrétuma szerint már egy éve szolgált ebben a rangban. Borsod, Heves–Külső-Szolnok és Pest-Pilis-Solt vármegyék portális hajdúiból alakította meg ezredét, és a szabadságharc végéig ennek élén szolgált. 1708-ban érsekújvári helyettes parancsnok és brigadéros lett. 1709. október 15-től (Berthóty István halála után) Érsekújvár parancsnoka, 1710. január 1-jén az Ocskayt halálra ítéelő haditörvényszék elnöke. Heves vérmérsékletű, ízig-vérig katonaember volt: egy tisztvárosa leszúrásáért 1710 első felében börtönben ült. 1710. július 26-án szolnoki főparancsnok, október 17-én kénytelen átadni a várat a császáriaknak. Közreműködött a szatmári béke létrehozásában, tagja volt a békeokmány szövegét megerősítés végett Bécsbe vivő küldöttségnek. 1713-ban már néhai.

¹³⁵ Császári hadnagy, Murány helyettes parancsnoka, 1704 januárjában a vár kapitulációja után kurucnak áll. Rákóczi udvari palotás ezredébe helyezte, ahol előbb főhadnagy, 1706. június 5-én pedig már őrnagy. (MOL P 676. Teleki-lt. Földváry csal. évr. ir. 1706. fol. 217–223. Hadiszéki jegyzőkönyv.) 1706. augusztus 28-án Rákóczi alezredessé nevezte ki. 1708. augusztus 10-én ezredes lett. (MOL G 19. R-szh. lt. II. 3. h. Prot. Rák. II. pag. 625.) 1708. augusztus 16-án egyben érsekújvári térparancsnok. (MOL G 24. R-szh. lt. II. 6. a.) 1709 júliusától a volt Révay Imre-féle gyalogezred ezredese kb. egy évig. 1710. október 15-én murányi parancsnok (AR I. oszt. III. 185. o.), még november elején is. (OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. XV. fol. 120., 123. Bercsényi levelei 1710. nov. 4-én és 5-én Esterházy Dánielhez és Limprechthez.) További sorsa ismeretlen.

¹³⁶ Vas vármegyei birtokos nemes. 1704 januárjában Bercsényi gyalogezredesi pátenst állított ki számára, amelyben toborzókörzetül a Kemenesalját jelölte ki. (függelék 1. sz. „Dunántúl való tisztek”) Később a Vas vármegye portális hajdúiból felállított, Cziráky László parancsnoksága alatt álló ezred alezredese lett. Mikor Cziráky 1707 őszén elhunyt, Vas vármegye és Esterházy Antal is kérték előléptetését ezredessé, hivatkozva arra, hogy már egyszer (1704 januárban) szolgált ebben a rangban. (Vas vármegye közgyűlésének felterjesztése Bercsényihez 1707. december 2-án: MOL G 24. R-szh. lt. II. 6. a. fol. 405–406. és Esterházy Antal 1707. dec. 17-i levele Bercsényihez: EA Táb. kv. 89. o.) A fejedelmi kancellárián 1708. január 1-jén állították ki dekrétumát. 1708-ban sokat bajlódott az ezred felállításával (EA Táb. kv. passim. és MOL P 701. Vidos család lt. évr. ir. 1708.) 1709 márciusában visszavonult a hadi szolgálatától, ezredét Grajner Antal alezredes vette át. (EA Táb. kv. 337–339. o.)

¹³⁷ Pálffy Géza pozsonyi kutatásai során fedezett fel egy tudtommal eddig ismeretlen dekrétumot, melynek adatait sietett megosztani velem – önzetlen segítségét ez úton is köszönöm. Csajághy János brigadérosi kinevezését 1708. aug. 22-én, az egrai táborban állította ki Rákóczi. (Csajághy életrajzi adatait l. a 134. jegyzetben, ezredesi dekrétumát pedig az előző oldalon lévő táblázatban.) A fejedelem, Ráday Pál és Aszalay Ferenc saját kezű aláírásával ellátott, pergamenre írt pecsétes kinevezési okmány az Esterházy család cseszneki ágának levéltárában maradt fenn. Pontos lelőhelye: Slovenský Národný Archív, Bratislava. Archívny rodu Esterházy. I. Csesznecká línia rodu Esterházy. I. Listiny a akty podľa elenču J. Muraközyho z r. 1783. Fasc. A. No. 2. (A kézirat lezárása után már csak a kinevezési okmány adatainak jelen formában való közlésére nyílt lehetőség.)

FÜGGELÉK

Adattár a tábornoki és törzstiszti kinevezésekhez

A *Függelék*be felvett források közreadása során főként gyakorlati szempontok vezéreltek. Elsősorban ugyanis nem a különböző forrástípusok szemléltetése – bár Limpincht János alezredesi dekrétuma (5. sz.) ebbe a körbe sorolható –, hanem a források *adatainak publikálása*, illetve a *téves adatok korrigálása* volt a célom. Mindez elsősorban a jövőbeni hivatkozások megkönnyítését, méginkább pedig a téves hivatkozások elkerülését szolgálja.

Az 1. és 2. számú forrás pl. nem ismeretlen a szakirodalomban, használta többek között Tóth Gyula,¹³⁸ Heckenast Gusztáv¹³⁹ és legutóbb jelen sorok írója¹⁴⁰ is, a felkelés kezdetén kinevezett tábornokok, törzstisztek és századparancsnokok – sajnos korántsem teljes – névsorát tartalmazó két jegyzék azonban most jelenik meg először nyomtatásban.

A 3. szám alatt közölt fizetési táblázat egyértelműen bizonyítja, hogy a kuruc hadseregben – legalább is 1705 nyarán – négy tábornoki rendfokozat volt érvényben. Ez szintén elkerülte az eddigi kutatók figyelmét.

A 4. számú kimutatás az 1706 júniusában a tiszántúli főkapitánysághoz tartozó lovas- és gyalogezredek törzstiszti állományát sorolja fel. A megnevezett tisztek közül viszont többen hibás keresztnévvel szerepelnek, s ezek helyreigazítása ajánlatosnak látszott mind az egyes tisztek életrajza, mind pedig az alakulatok története szempontjából. A jegyzékben meglévő számos névelírást ezért a rendelkezésemre álló adatok alapján javítottam. E javításokat a kuruc hadsereg mustrakönyvei és mustratabellái alapján eszközöltem, de ezekre való külön hivatkozásokkal nem terheltem meg a jegyzetapparátust.

*

A források közlése során az ékezetek, a központosítás, valamint a kis és nagy kezdőbetűk használatánál mai helyesírásunk szerint jártam el. Ugyancsak mai helyesírásunk, illetve a megfelelő hangérték szerint írtam át az *u* és *v*, valamint az *i*, *j*, *y* és *ÿ* betűket. A rövidítéseket dőlt betűkkel oldottam fel, saját kiegészítéseimet pedig szögletes zárójelbe tettem. Egyéb tekintetben a betűhív átírást tartottam szem előtt. Ugyanezen elvek szerint jártam el a tanulmány szövegében lévő forrásidézeteknél is, függetlenül attól, hogy kiadott vagy kiadatlan kútfőkből való-e a vonatkozó részlet.

---

¹³⁸ Tóth, 1958. 40. o.

¹³⁹ Heckenast Gusztáv készülő Rákóczi-kori életrajzi adattárában hasznosította a két „Nomina” címet viselő jegyzék adatait. A Szerző befejezetlenül maradt munkája jelenleg sajtó alá rendezés céljából nálam van.

¹⁴⁰ Mészáros, 2000. 50. s. köv. o.

1.

sine dato [1704 eleje]

Bercsényi Miklós kancelláriáján 1703–1704-ben kiadott katonai pátensek jegyzéke
(Eredeti. *Lelőhelye*: MOL G 16. R-szh. lt. I. 2. d. fol. 298–300.)

Méltóságos fő generalis székekési groff Bercsényi Miklós uram eő nagysága secretariájárúl ezen aláb meg írtt hadi tiszték vettek ki patens leveleket.

Anno 1703.

Horváthi György kapitány hadgyűjtő
Bik László úrnak hadnagyságról patens adatott
Labancz Miklós uram hasonlő
Ebeczki Imre uram kapitány, hadgyűjtő
Vinkler Vilhelm uram gyalog hadnagy, patens
Mako János gyalog hadnagy, patens
Kozlik János gyalog hadnagy
Farkas Sándor uram, Léva[i] kapitány
Draveccki Sigmond lovas hadnagy, patens
Mocsari Ferencz strása mester,¹⁴¹ patens

Duchen Miklós úrnak patens adatott, hogy Modori, Szent Györgyi, Bazini nemességet felvehesse.

Vas Pál gyalog fő hadnagy
Semsei Miklos uram hadnagy
Füzi Ádám vice hadnagy
Füzi János fő hadnagy
Eperjesi Péter hadnagy
Marosi János hadnagy
Szinnai Mihály hadnagy
Király János hadgyűjtő
Baj Ádám uram lovas hadnagy
Réti Istvánnak conferáltatott az Iffiu Pál serege
Farkas György hadgyűjtő
Vak Bódi hadnagy
Bori Gábor Bozóki kapitány
Polgár Gergely hadnagy

---

¹⁴¹ Bizonyosan nem strázsamesteri = őrmesteri, hanem főstrázsamesteri = őrnagyi kinevezésről van szó.

Csapó János hadnagy
Ilovai Mátyás lovas hadnagy
Horváti János hadnagy
Patay István gyalog hadnagy
Baka István gyalog kapitány
Mészáros János hadnagy
Seres Mihály, Seres Pál hadnagyok
Bogma János hadnagy
Simoni László hadnagy
Szegő Jakab hadnagy
Szabó Jakab gyalog hadnagy
Nagy Pál lovas hadnagy
Tekintetes és nagyságos Pongrácz Gáspár ezeres kapitány, ennek ezere Otlík György úrnak adatot.
Géczi Gábor vice kapitány
Kurucz Balás hadnagy
Gellér Imre hadnagy
Toth János hadnagy
Modri Kudlik György lovas hadnagy

1704.

Földvari László, Sréter uram vice kapitánya
Száli András gyalog kapitány
Száli János vice
Cseri Imre vice kapitány
Blaskovicz János fő stráza mester
Megyeri Gábor hadgyűjtő
Fejes István, Kovács János vice hadnagyok
Otlík György uram ezeres kapitány Pongrácz uram helyet
Nyárai László uram nemes Komárom, Nyitra s Esztergam vármegyékben ezeret gyűjt
Raymanus Mátyás Nyitra vármegyei kapitány
Krasznai Ferencz lovas hadnagy
Görgei András Szegedről kijött hadak kapitánya
Botka György lovas hadnagy
Káldi János lovas hadnagy
Rétey Bornemissza István fő hadnagy
Farkas Mihály hadi bíró

Dunántúl való tisztek

Szarka Sigmond *uram lovas ezeres kapitány* }
Inkei Ferencz *gyalog ezeres kapitány* } Kanisai generalatusban

Bezerédi János *lovas ezeres kapitány* }
Csomai Máté *gyalog ezeres kapitány* } Pápai végházban

Balog Ádám *lovas ezeres kapitány* }
Benkő Ferencz *gyalog ezeres kapitány* } Kemenyes allján

Domokos Ferencz *lovas ezeres kapitány* Vásoni districtusában
Luka Benedek *lovas ezeres kapitány* Beszprémi districtusban
Zana György *gyalog ezeres kapitány* in eodem districtu

Török István *lovas ezeres kapitány* }
Foki János *gyalog ezeres kapitány* } Rábaközben

Újlaki András *lovas ezeres kapitány* }
Séllei Gergely *ezeres kapitány* } Mezei hadban

Sándor László Pécsi kapitány
Sándor István vice colonellus
Hellenpront [!] János *lovas kapitány*
Újvári Ferencz *Beszprémi gyalog kapitány*
Lengyel János *lovas Keszтели kapitány*
Rátki György *lovas ezeres kapitány*
Arumpruster János *lovas kapitány*
Nyiczki János *lovas kapitány* Rábántúl
Török Ádám *gyalog ezeres kapitány* Rábántúl
Balog Ádám *lovas Kemenyesallyai kapitány*¹⁴²
Kajdacs Péter *lovas ezeres kapitány*
Nyíri András *lovas mezei kapitány*
Meszléni János *Fejérvári kapitány*
Nyiczki Sándor *lovas kapitány*
Cseri Mihály *gyalog Simegi kapitány*
Palásti Ádám *fő strása mester*

---

¹⁴² Fentebb már egyszer szerepel béri Balogh Ádám ezen kinevezése.

Tekintetes nagyságos Bakacs Lukács Geszteli gyalog ezeres kapitány
Thúri Mihály túl a Dunán hadi bíró
Szilágyi János companiás kapitány
Pápai Pál companiás
Sibrik László hasonló
Tót Gergely kapitány
Zana György Simontornai kapitány
Sámboki Nagy István túl a Dunán kapitány
Vig Ferencz lovas hadnagy
Kereskényi Farkas lovas hadnagy
Sóbi Farkas lovas hadnagy

2.

sine dato [1704 közepe]

Név szerinti kimutatás a kuruc hadsereg tisztikaráról
(Eredeti. *Lelőhelye*: MOL G 16. R-szh. It. I. 2. c.)

Nomina generalium

Excellentissimus ac illustrissimus comes Nicolaus Bercsényi exercituum universorum
supremus generalis¹⁴³

Comes Simon Forgács

Comes Antonius Esterhási trans Danubianarum supremus generalis

Liber Baro Stephanus Sennyei trans Tibiscanum supremus generalis

Liber Baro Alexander Károlyi generalis ca[m]pestris

Spectabilis generosus Stephanus Budai generalis supremus vigiliarum praefectus

Spectabilis ac generosus Paulus Orosz generalis supremus vigiliarum praefectus

Comes Daniel Eszterhási generalis vigiliarum praefectus

Spectabilis Staphanus Toroczky [generalis] vigiliarum praefectus

Comes Laurentinus Pekry [generalis] vigiliarum praefectus

---

¹⁴³ A rangmegjelölés („exercituum ... generalis”) egy sorral lentebb, Forgách Simon neve után van feltüntetve, de utóbb egy vonallal elválasztva Bercsényi nevéhez kapcsolták; valóban ő volt az egész hadsereg főgenerálisa, és nem Forgách. Ez alapján felvetődhet még, hogy az Esterházy Antal neve után következő *dunántúli főgenerálisi* cím nem Forgách titulusa-e inkább, mivel a kimutatás kelte 1704 közepére tehető, amikor Forgách volt a dunántúli főparancsnok, s Esterházy az ő alárendeltségébe tartozott.

Nomina capitaneorum equestris ordinis¹⁴⁴

Liber Baro Stephanus Sennyei
Liber Baro Alexander Károlyi
Comes Laurentinus Pekry
Spectabilis Staphanus Thoroczky
Comes Michael Mikes
Comes Michael Teleky¹⁴⁵
Comes Ladislaus Tsáky
Baro Stephanus Andrásy
Baro Georgius Andrásy
Spectabilis generosus Stephanus Buday
Spectabilis generosus Paulus Orosz
Spectabilis generosus Ladislaus Ibrányi
Spectabilis generosus Ladislaus Vay
Spectabilis generosus Joannes Soós
Generosus Joannes Sreter
Generosus Georgius Ordódi
Generosus Andreas Bóné
Generosus Franciscus Deák
Generosus Sigismundus Géczy
Generosus Franciscus Monoky
Generosus Georgius Pongrácz
Generosus Matheus Szabó
Generosus Ladislaus Bay
Generosus Matthias Fonácz
Generosus Joannes Sücs [!]
Generosus Alexander Komlósi
Generosus Ladislaus Ocskay
Generosus Georgius Luby
Generosus Venceslaus Harhoczky
Generosus Stephanus Gyárfás
Generosus Joannes Kys alias Zalkovics
Generosus Theodor Bélteky
Generosus Stephanus Szappanos

---

¹⁴⁴ A tábornokok egy részének nevei azért ismétlődnek, mert ők egyúttal egy lovasezred ezredesei (tulajdonosai) is voltak.

¹⁴⁵ Ez a sor utólag beszúrva.

*Méltóságos generalis uram*¹⁴⁶ a melly fő kapitányokat tött, azoknak nevei

Georgius Horváthi
Emericus Ebeczky
Georgius Otlík
Ladislaus Nyári¹⁴⁷
Andreas Görgei
Sigismundus Szarkás¹⁴⁸
Joannes Bezerédi
Adamus Balog
Franciscus Domonkos
Benedictus Luka
Stephanus Török
Andreas Újlaki
Joannes Hellmpont¹⁴⁹
Georgius Rétky¹⁵⁰
Joannes Arumpruszter
Joannes Nyiczky
Petrus Kajdacsí
Andreas Nyiri
Alexander Nyiczki
Balthasar Vak
Joannes Lengyel

Nomina supremorum capitaneorum pedestris ordinis

Thomas Esze
Stephanus Móricz
Georgius Bajcsi
Urbanus Czeltber¹⁵¹
Joannes Kenyheczy

---

¹⁴⁶ Bercsényi Miklós főgenerális.

¹⁴⁷ A név végén újabb kori javítás a helyesebb *Nyárayra*.

¹⁴⁸ A név végén az *s* betű és az *á* ékeze az előző javítással megegyező kéztől lehúzva, így az egyébként valóban helyes családnév a *Szarka*, pontosabban a *Zarka*, mivel a lukafalvi előnevet viselő nemesi família nevének írásmódja a XIX. századra ez utóbbi formában rögzült.

¹⁴⁹ Így! A helyes névalak: *Hellebronth*.

¹⁵⁰ Az előző két javítást is eszközöző személy a nevet a helyesebb *Rátkyra* javította. A salamonfai *Rátky* család tagjáról van szó.

¹⁵¹ Így! Helyesen: Czelder.

Michael Kos
Vilhelmus Vinkler

Méltóságos *generális uram* a kiket tött¹⁵²

Stephanus Baka
Joannes Kovács – vice
Andreas Száli
Joannes Száli – vice
Franciscus Inkei
Matheus Csomay
Franciscus Benkő
Georgius Zama¹⁵³
Joannes Foky
Georgius Selley
Franciscus Újvári
Adamus Török
Michael Cseri

Nomina vice capitaneorum pedestris ordinis

Paulus Geödény
Stephanus Balog

[Ugyanitt rávezetve:]

Nomen

Nro. 1.

Generalis extractus officialium

Nomina vice capitaneorum equestris ordinis

Dominus Andreas Török, jazigum et cumanorum
Liber Baro Franciscus Sennyei, regiminis *Stephani* Sennyeiani
Stephanus Hadadi, regiminis *Joanni* Majossiani
Georgius Mester, regiminis *Béltekiani*

---

¹⁵² Az eredetiben a Baka Istvántól Cseri Mihályig terjedő neveket kapcsos zárójel fogja össze a bal lapszélen, és ez a sor nem címként, hanem függőlegesen, széljegyzet formában íródott.

¹⁵³ Így! Helyesen: *Zana*.

Georgius Rétei, regiminis Andrásiani
Andreas Szabó, Mathei Szabó
Petrus Zilahi, Venceslai Harhóvszki
Stephanus Kecskeméti
Sigismundus Bárczai
Emericus Bezzegh
Georgius Nádaskai
Andreas Fáji
Stephanus Pap
Gabriel Géczy, regiminis Otlikiáni
Ladislaus Földvári, regiminis Sréteriani
Emericus Cseri
Petrus Verebélyi, Bajiani regiminis
Paulus Kaszás, regiminis Thoroczkaiani
Stephanus Eszényi, Budaiani regiminis
Georgius Szúnyog

Capitanei companias habentes

Joannes Szilágyi
Paulus Pápai
Ladislaus Sibrik
Nicolaus Lengyel
Gregorius Tóth

Nomina ductorum equestris ordinis

Georgius Gólya Menyőiensis
Georgius Gyarmati
Stephanus Csordás
Joannes Oláh Megyesiensis
Elias Szabó Terebesiensis
Joannes Kállai
Joannes Pap
Stephanus Deák
Stephanus Kis Várdaiensis
Joannes Csontos
Albertus Nagy
Georgius Ráthi

Michael Lőrincz Kővárvidékiensis
Caspar Valkai Fülekiensis
Stephanus Soldos
Michael Orczi
Stephanus Orosz
Stephanus Pálóczi
Joannes Mólnár
Stephanus Borbély
Andreas Mólnár
Franciscus Kis
Georgius Verebélyi
Gregorius Nagy
Stephanus Csengeri
Michaël Pataki
Joannes Lippóczi
Joannes Versegi
Gregorius Lajos Szerenciensis
Petrus Rác
Georgius Körössi
Franciscus Deák
Petrus Nemes
Petrus Török
Georgius Csányi
Stephanus Bakó
Joannes Horváth
Stephanus Cseh Pataiensis
Joannes Bezzegh
Michael Varnai
Georgius Porubszki
Adamus Hancsuk Szólnokiensis
Joannes Madarász
Stephanus Igaz
Gabriel Máriássi
Cristophorus Patai regiminis aulici
Balthasarus Kovács
Gregorius Forrai
Michael Kereki
Franciscus Kökényesdi
Georgius Csalári

Stephanus Turi
Petrus Karácsoni
Georgius Dobi
Ladislauſ Bik
Nicolaus Labancz
Sigismundus Draveczki
Franciscus Mocsári
Nicolaus Semsei
Joannes Fűzi
Petrus Eperjesi
Joannes Maróti
Michael Szinai
Adamus Baji
Stephanus Róti
Gregorius Pólgár
Joannes Csapó
Matthias Ilovai
Joannes Horváti
Joannes Mészáros
Michael Seres
Paulus Seres
Joannes Bogma
Ladislauſ Simoni
Jacobus Szegő
Paulus Nagy
Blasius Kurucz
Emericus Geller
Joannes Tóth
Georgius Modri Kudlik
Franciscus Krasznai
Georgius Botka
Franciscus Vig
Volfgangus Kereskényi
Volfgangus Sobi

3.

Vágpattai tábor, 1705. augusztus 4.

A kuruc hadsereg fizetési táblázata, amelyben négy tábournoki rendfokozat szerepel
(Egykorú másolat. *Lelőhelye*: MOL G 28. R-szh. lt. V. 2. e. fol. 93.)

Menstrualis stipendii porcionumque oraliu[m] et equiliu[m] universorum officialiu[m] bellicorum, comissariu[m] ac uniusque militu[m] gregariu[m] tabella.¹⁵⁴

	Menstruale stipendiu[m] Flor. Rhen.	Denar	Personae cum servis	Equi
Mezei General-Marschallusnak	729	–	50	50
Cavalleria Generálissának	486	–	33	33
Generall Marschall Lajdenantnak	324	–	22	22
Generalis Strasa Mesternek	216	–	15	15
Brigadirosnak	144	–	10	10
General Auditornak	96	–	–	–
Hadi Fő Commisariusnak	200	–	–	–
Felseő Hadi Comisariusnak	100	–	–	–
Secretariusnak	100	–	–	–
Provincialis Comissariusnak	100	–	–	–
Sub Comissariusnak	40	–	–	–
Vicéjének	6	–	–	–
Perceptornak	40	–	–	–
Mustra Mesternek	50	–	–	–
Vicéjének	25	–	–	–
Fizető Commisariusnak minden forintból, akit készen ki ad	–	d. 1	–	–
Annona Registrátorának	25	–	–	–
Élés Mesternek	18	–	–	–
Szekér Mesternek	40	–	–	–
Bor Bírónak	20	–	–	–
Szék Bírónak	20	–	–	–
Profunt Mester Diákjának	7	50	–	–
Iber Raiternek	4	–	–	–

¹⁵⁴ Táblázatos kimutatás a katonatisztek, hadbiztosok és közkatonák havi zsoldjáról, személyük és lovaik élelmezési adagjáról.

	Menstruale stipendium Flor. Rhen.	Denar	Personae cum servis	Equi
Comissarius Deákjának	7	50	–	–
Vice Szekér Mesternek	7	50	–	–
Kenyér Sütőnek	4	–	–	–
Lovas				
Fő kapitánynak	60	–	9	12
Vice kapitánynak	48	–	7	8
Feő Strása Mesternek	36	–	5	6
Quártély Mesternek	17	–	2	3
Káplánnak	12	–	2	3
Adjutantnak	17	–	2	3
Tömlőcz Tartónak	14	–	2	2
Borbélynak	6	–	1	1
Dobosnak	6	–	1	1
Kovácsnak	4	–	1	1
Feő Hadnagynak	36	–	4	5
Vice Hadnagynak	24	–	3	4
Zászló Tartónak	18	–	2	3
Strása Mesternek	14	–	2	2
Siposnak vagy Trombitásnak	6	–	1	1
Furirnak	8	–	2	2
Tizedesnek	6	–	1	1
Közkatonának	4	–	1	1
Gyalogh				
Feő kapitánynak	60	–	7	7
Vice-kapitánynak	48	–	4	4
Fő Strása Mesternek	36	–	3	3
Quártély Mesternek	17	–	2	2
Káplánnak	12	–	2	2
Adjutantnak	17	–	2	2
Tömlőcztartónak	14	–	2	2
Borbélynak	6	–	1	1
Fő Hadnagynak	25	–	3	2
Vice Hadnagynak	18	–	1	1
Zászlótartónak	15	–	1	–
Strása Mesternek	9	–	1	–

	Menstruale stipendium Flor. Rhen.	Denar	Personae cum servis	Equi
Dobosnak	4	50	–	–
Furinak	6	–	1	1
Tizedesnek	4	50	1	–
Köz Hajdúnak	3		1	–

Extradatae in castris ad Patha positis die quarta mensis Augusti Anno 1705. Ad mandatum Suae Serenitatis Principalis proprium.¹⁵⁵

L. S.

Daniel Bulyovszky m. p.

4.

Érsekújvár, 1706. június 21.

A tiszántúli főkapitánysághoz tartozó ezredek törzstiszti karának névjegyzéke
(Erdeti kimutatás a fejedelmi protokollumban. *Lelőhelye*: MOL G 19. R-szh. lt.
II. 3. h. Prot. Rák. IV. fol. 422.)

[LOVAS EZREDEK]		
Fő Kapitány	Vice Kapitány	Fő Strása Mester
Orosz Pál ezerének: Újvárosi János [helyesen: István?] ¹⁵⁶	—	Táillyai [inkább: Trencsényi!] János
Generalis Károlyi Sándor uram ezerének: Újvárosi Szűcs János	Lővei Sámuel	Szőke Mihály
Teleky Mihály	Rácz András	Bihari János [helyesen: István]
Bikk László	Barbély János	Belányi János

¹⁵⁵ Kiadva a pathai [vágpattai] táborban, az 1705. év augusztus havának negyedik napján Ő Fejedelmi Fensége saját parancsára.

¹⁵⁶ Újvárosi János nevű törzstiszti nem ismerünk a kuruc hadseregben, itt valószínűleg Újvárosi Istvánról van szó, de nem ő lett Orosz Pál ezredének parancsnoka. (Szóba jöhet még Újvárosi Mihály is, aki korábban Vay László alezredese volt, de ő 1706 után már nem szerepel a forrásokban.) Rákóczi előbb Gönczi Jánost nevezte ki a szóban forgó beosztásba, de ő sem vállalta a tisztséget. Végül Vitárus János, majd Illési István lett az Orosz-ezred vezénylő ezredese.

Fő Kapitány	Vice Kapitány	Fő Strása Mester
Bóné András	Tardi Ferencz	Félegyházi István [helyesen: Pál]
Sennyei Ferencz	Szekeressy ¹⁵⁷ István	Dersöffy László
Bessenyei Sigmond	Kakas István	Oláh Mihály
Genczi Sigmond	Balog Péter	Kovács György
Nyúzó Mihály	Mocsár[i] Ferenc Deák	Mihály Deák
Karándi Mihály	Győri János	Csató Ádám
Ilosvai Bálint	Hadadi István	Újfalusi János
Kenyhecz János	Pagyi András [helyesen: György]	—
Krucsay János	Horvát Sigmond [?]	—
Vay László	Sarmasági Sigmond ¹⁵⁸	Kállai János
Hét hajdú városi ezerének [!] Szemere László	Kramoricz János	Pataky Sámuel
Jósika Dániel	Gyulay János	Rácz István [helyesen: Péter]
Szentmarjai Ferencz	Elek Sigmond	Csoba Sigmond
Draguly Rácz kapitány	Bánházi Mihály [helyesen: István] ¹⁵⁹	Iglay János
GYALOG EZEREK		
Fő Kapitány	Vice Kapitány	Fő Strása Mester
Kajdi István	Almási János [helyesen: Márton]	Szekeressy István ¹⁶⁰
Esze Tamás	Esze János	Kazinczy Márton
Prínyi Miklós brigadéros	Török Ferencz	—
Ellyös János	Miklós Deák	Deli András
Ecsedi János	Gesztesy Mihály [helyesen: György]	Horvát János [helyesen: György]

¹⁵⁷ Teljes nevén: Szekeressi Nagy István, különböző személy a Kajdy István ezredbeli Szekeressy István főstrázsamestertől.

¹⁵⁸ Sarmasági végül nem vállalta a vicekapitányságot. L. erről Vay László 1706. aug. 10-én Sámsondon kelt levelét Károlyi Sándorhoz: MOL P 396. Károlyi-lt. Acta pub. 1. Acta Rák. Ser. I. 1706. Aug. Fasc. 2. B. No. 23.

¹⁵⁹ Ezt az egy nevet Thaly Kálmán is javította jellegzetes kék ceruzás bejegyzésével.

¹⁶⁰ Nem azonos a Sennyei-lovasezred alezredesével. Vö. a 157. jegyzettel.

5.

Esztergomi tábor, 1706. augusztus 28.
A fejedelem alezredessé nevezi ki Limprecht János
palotászredbeli főstrázsamestert
(Eredeti. *Lelőhelye*: OSzK Kt. F. H. 1389. fasc. V. fol. 44.)

NOS FRANCISCUS II. DEI gratia Sacri Romani Imperii et Electus Transylvaniae Princeps RÁKÓCZY, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes, Pro Libertate Confoederatorum Regni Hungariae Statuum, nec non Munkácsiensis Makovicziensisque DUX, Perpetuus Comes de Saaros, Dominus haereditarius in Saaros Patak, Tokay, Regécz, Ecsed, Somlyo, Lednicze, Szerents, Ónod. (etc.) Universis et singulis signanter autem Regiminis Nostrae Praetoriani Pedestris Ordinis quovis titulo aut nomine insignitis Officialibus Superioribus, aut eorum Vices gerentibus caeterisque Gregariis cunctis demum quorum nunc vel in futurum quoquomodo interesse potest, Nostra confoederatorumque Regni Hungariae statuum in fidelitate constitutis, praesentes hasce Nostras visuris, lecturis aut legi audituris, salutem et principalis gratiae Nostrae propensionem.¹⁶¹

Nem kételkedvén semmit Nemzetes Vitézlő LYMPRECHT JÁNOS Testőrző Gyalog Ezerünkbeli Fő Strása Mester Hívünk édes Hazánkhoz s Nemzetünkhöz való buzgó szeretetiben, mellyel oldalunk mellett continuuskodván a Magyar Nemzet mostani fenn forgó köz ügyébenn nagy szorgalmatossággall végbe vitt dicsíretes magaviselésével magát igaz Hazafiának lenni mindenek előtt¹⁶² nyilván valóvá tette s meg bizonyította, mind azért s mind pedig reménlvén azon szíves Hazafiúságában az üdőknek és helységeknek változó állapottyához képest is álhatatos meg maradását, szokott Fejedelmi Kegyelmisségünkben s munificentiankban részessé akarván tennünk, fenn említett Hívünknek azon Ezerbéli Vice Colonellusság Tisztit s hivatallyát attuk és conferáltuk, a' mint hogy actualiter adgyuk és conferályuk kegyelmesenn. Parancsolván serio mind azoknak a' kiknek illik, tudván és értvén említett Hívünknek illy characterrel töllünk lött ékesítését, nem csak üsmérjék magok Vice Colonellussának lenni, hanem egyszersmind valamit magunk vagy Oberstere orderei szerint, avagy maga autoritássából is rendel az Haza kívántató szolgálattyában, mindenekben illendő becsülletit meg adván, ahoz magokat alkalmaztatni és kész hadi engedelmességgell is azt effectuálni ügyekezzenek, tartozzanak is.

---

¹⁶¹ Mi II. Rákóczi Ferenc, Isten kegyelméből a Szent Római Birodalom hercege és Erdély választott fejedelme, Magyarország részeinek ura és a székelyek ispánja, a szabadságért szövetkezett magyarországi rendek vezérő fejedelme, továbbá munkácsi és makovici herceg, Sáros örökös főispánja, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod stb. örökös ura. Együttesen és külön-külön, főként pedig testőrző gyalogezredünk [udvari palotászredünk] bármilyen címen és néven megjelölt főtisztjeinek vagy azok helyetteseinek, továbbá közkatonáinak, végül mindenkinek, akiket most vagy a jövőben bármiképpen érinthet, a mi vagy Magyarország szövetkezett rendjei hűségén lévőeknek, akik ezt [a rendeletünket] látni, olvasni vagy olvastatva hallani fogják, üdvözetünket és fejedelmi kegyelmünk hajlandóságát.

¹⁶² Értsd: mindenki előtt.

Külömbet valakik cselekedni mérészlenének, ennek előtte ki adatott Edictumunkban le tett s meg íratott kemény büntetésünket semmiképpen el nem kerülük. Secus nec facturí. Praesentibus perlectis, exhibentí restitutus.

Datum in castris Nostris ad Strigonium positis die vigesima octava mensis Augusti ANNO millesimo septingentesimo SEXTO.¹⁶³

F. Rákóczi m. p.

[Pecsét]

Franciscus Aszalay m. p.

---

¹⁶³ Másként ne cselekedjeteK. Jelen levelünk elolvasás után a felmutatónak visszaadassék. Kelt Esztergomnál lévő táborunkban, az ezerhétzázhatodik évben, augusztus havának huszonnyolcadik napján.

LEVÉLTÁRI FORRÁSHIVATKOZÁSOK ÉS BIBLIOGRÁFIAI RÖVIDÍTÉSEK

Magyar Országos Levéltár (= MOL)

G szekció, A Rákóczi-szabadságharc levéltára (= R-szh. lt.)

- G 16. I. 2. a. és d. R-szh. lt. II. Rákóczi Ferenc fejedelem levéltára. Munkácson maradt rész. I. 2. a.: Fejedelmi pátensek. I. 2. d.: Katonai iratok.
- G 19. II. 2. e/A. R-szh. lt. Fejedelmi Kancellária. II. 2. e/A.: Levelek és fölterjesztések a fejedelemhez: tisztázatok és másolatok.
- G 19. II. 2. i. R-szh. lt. Fejedelmi Kancellária. II. 2. i.: Protocolla Instantiarum. (= Prot. Inst.)
- G 19. II. 3. h. R-szh. lt. Fejedelmi Kancellária. II. 3. h.: Leveleskönyvek, másolatok. Protocollum Rákóczianum (= Prot. Rák.) II., IV.
- G 24. II. 6. a. R-szh. lt. Bercsényi Miklós főgenerális kancelláriája. II. 6. a.: Levelek, beadványok Bercsényihez.
- G 28. V. 2. a. és b. R-szh. lt. Gyűjteményes rész. Katonai iratok. V. 2. a.: Pátensek, védelemlevelek. V. 2. b.: Kiadványok személyi ügyekben.

P szekció, Családi levéltárak

- P 70. A felsőpulyai Bükk család levéltára. (= Bükk-lt.) Évrendezett iratok.
- P 71. A körösszegi és adorjáni Csáky család központi levéltára (= Csáky-lt.) Személyi iratok. Fasc. 198. Csáky László kerületi főkapitány, brigadéros és Csáky Imre bíboros iratai.
- P 396. A nagykárolyi Károlyi család nemzetségi levéltára. (= Károlyi-lt.) Acta publica. 1. Acta Rákócziana. Series I. Missiles diversorum ad Alexandrum Károlyi. – Series III. Lustrakönyvek. – Series IV. Kuruc kori vegyes iratok.
- P 398. Károlyi-lt. Missiles.
- P 431. A Kisfaludy család idősebb ágának levéltára. 1. tétel: évrendezett iratok.
- P 474. A nagylónyai Lónyay család levéltára (= Lónyay-lt.) A pongyeloki Galambos család iratai. 2. tétel: Galambos Ferencsel kapcsolatos (Thököly- és Rákóczi-kori) iratok.
- P 650. A vizeki Tallián család levéltára (= Tallián-lt.) 1. tétel: évrendezett iratok.
- P 676. A széki Teleki család marosvásárhelyi levéltára. (= Teleki-lt.) Földváry család iratai. 1. tétel: évrendezett iratok.
- P 1754. A királydaróci Daróczy család levéltára (= Daróczy-lt.) Az abai Fördös család iratai. 55. tétel: Szekeres család iratai.

Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (= OSzK Kt.)
Folia Hungarica (= F. H.)

- F. H. 978. Protocollum Expeditionum (= Prot. Exp.)
F. H. 1389. Thaly Kálmán kuruc kori okmánygyűjteménye

Könyvészet

- AR I. oszt. I–III. II. Rákóczi Ferenc fejedelem leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival. 1703–1712. Közli: *Thaly Kálmán*. I–III. k. Pest–Budapest, 1873–1874. (Archivum Rákócziánium. II. Rákóczi Ferenc levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. Első osztály: had- és belügy. I–III. k.)
- AR I. oszt. IV–VI. Székesi gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez. 1704–1712. Közli: *Thaly Kálmán*. I–III. k. 1704–1711. Budapest, 1875–1878. (Archivum Rákócziánium. I. osztály IV–VI. k.)
- AR I. oszt. IX. Bottyán János vezénylő tábornok levelezései s róla szóló más emlékeztetreméltó iratok. 1685–1716. Közli: *Thaly Kálmán*. Budapest, 1883. (Archivum Rákócziánium. I. osztály IX. k.)
- AR I. oszt. XII. II. Rákóczi Ferenc felségárulási perének története és okirattára. Függelék: II. Rákóczi Ferenc kiadatlan levelei Károlyi Sándorhoz 1708–1711. Közzétette, történeti bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel ellátta: *Lukinich Imre*. II. k. Budapest, 1935. (Archivum Rákócziánium. I. osztály XII. k.)
- »AR I. oszt. XIII.« Ráday Pál iratai. I. k. 1703–1706. S. a. r.: *Benda Kálmán, Esze Tamás, Maksay Ferenc, Pap László*. Budapest, 1955. (Sorozatcím nélkül!)
- AR III. oszt. I. II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Fordította *Vas István*. A tanulmányt és a jegyzeteket írta *Köpeczi Béla*. A szöveget gondozta *Kovács Ilona*. Budapest, 1978. (Archivum Rákócziánium III. osztály: Írók. II. Rákóczi Ferenc művei I.)
- Bánkúti*, 1976. Rákóczi hadserege 1703–1711. Válogatta és a bevezetőket írta: *Bánkúti Imre*. Budapest, 1976.
- Bánkúti*, 1990. A Rákóczi-szabadságharc történetének dokumentumai. 1705. Gyűjtötte, összeállította: *Bánkúti Imre*. Miskolc, 1990.
- EA Táb. kv. Gróf Eszterházy Antal kurucz generális tábori könyve. 1706–1709. Közli: *Thaly Kálmán*. Budapest, 1901.
- Esze*, 1951. *Esze Tamás*: II. Rákóczi Ferenc tiszántúli hadjárata. Budapest, 1951. (A történettudomány vitás kérdései 12.) = Sz, 85. évf. (1951) 30–119. o.
- Esze*, 1954. Iratok II. Rákóczi Ferenc tiszántúli hadjáratainak történetéhez. Közli: *Esze Tamás*. = HK, új foly. 1. évf. (1954) 1. sz. 285–297. o.
- Esze*, 1955. Kuruc vitézek folyamodványai. 1703–1710. Összeállította, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel ellátta: *Esze Tamás*. Budapest, 1955.
- Heckenast*, 1993. *Heckenast Gusztáv*: A Rákóczi-szabadságharc tábornokai. (Életrajzi adattár.) = A tudomány szolgálatában. Emlékkönyv Benda Kálmán 80. születésnapjára. Szerk. *Glatz Ferenc*. Budapest, 1993. 163–174. o.
- Heckenast*, 1994/a. *Heckenast Gusztáv*: A Rákóczi-szabadságharc tábornokai. = HK, 107. évf. (1994) 4. sz. 51–55. o.

- Heckenast*, 1994/b. *Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda volt (who was who) a Rákóczi-szabadságharcban? (Egy életrajzi adattár problémái.) = Rákóczi-kori tudományos ülésszak a Vay Ádám Múzeum alapításának 30. évfordulója alkalmából 1994. október 7. Szerk. Heckenast Gusztáv, Molnár Sándor, Németh Péter. Vaja, 1995. 5–12. o.*
- HK *Hadtörténelmi Közlemények*
- Kiss*, 1906. *R. Kiss István: II. Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelemmé választása. (Közlemények a br. Radvánszky-család levéltárából. V. k. 4. sz.) Budapest, 1906. [Az adattári rész, a bevezető tanulmány nélkül megjelent a Történelmi Tárban is: új foly. 7. évf. (1906) 1–47., 198–230. és 408–444. o.]*
- KO V. *A Nagy-Károlyi Gróf Károlyi család oklevéltára. V. k. II. Rákóczi Ferencz fejedelem korabeli oklevelek és levelezések, 1703–1707. S. a. r.: Géresi Kálmán. Budapest, 1897.*
- Márki*, 1909. *Márki Sándor: II. Rákóczi Ferencz. II. k. 1707–1708. Budapest, 1909. (Magyar Történelmi Életrajzok.)*
- Mészáros*, 1995. *Mészáros Kálmán: Újabb adalékok II. Rákóczi Ferenc tábornokainak életrajzához. = Turul, 68. évf. (1995) 93–96. o.*
- Mészáros*, 1999. *Mészáros Kálmán: Hadseregszervezés és redukció a Rákóczi-szabadságharcban. = HK, 112. évf. (1999) 602–626. o.*
- Mészáros*, 2000. *Mészáros Kálmán: Dunántúli lovasezredek Károlyi Sándor kuruc generális 1704. január–áprilisi hadjáratában. = „Huszárok a történelem forgószínpadán”. Tudományos konferencia: Sárvár, 2000. szeptember 14–15. Szerk. Söptei István. Sárvár, 2000. (Nádasdy Ferenc Múzeum kiadványai 5.) 49–75. o.*
- R-tan. *Rákóczi-tanulmányok. Szerk. Köpeczi Béla, Hopp Lajos, R. Várkonyi Ágnes. Budapest, 1980.*
- RTü I–II. *Rákóczi Tükör. Naplók, jelentések, emlékiratok a szabadságharcról. A kötet[ek] anyagát felkutatta, válogatta, szerkesztette, az előszót és a naplórészleteket bevezető kistanulmányokat írta Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes. A jegyzeteket írta és a mutatókat összeállította Bánkúti Imre. Budapest, 1973. I–II. k. (Magyar Századok.)*
- Sz *Századok*
- Thaly*, 1870. *Thaly Kálmán: A szécsényi országos szövetséglevél (1705.), a hg Czartoryski-féle eredeti példányról közölve. = Sz, 4. évf. (1870) 337–348. o.*
- Tóth*, 1958. *Tóth Gyula: Balogh Ádám kuruc brigadéros. Budapest, 1958.*
- Várkonyi*, 1954. *R. Várkonyi Ágnes: A Rákóczi-szabadságharc kibontakozása Erdélyben. (1703–1704 júl.) = Sz, 88. évf. (1954) 15–73. o.*

Kálmán Mészáros

GENERALS' AND FIELD-OFFICERS' APPOINTMENT IN FERENC RÁKÓCZI II'S
WAR OF INDEPENDENCE

Summary

The rebels themselves had elected the first officers of the 1703-1711 War of Independence, having evolved from the movement of exiles in East Hungary, even before Rákóczi's arrival in Hungary. In May 1703 the Prince appointed Tamás Esze as the first colonel of the Kurutz army under organisation. Many of the first field officers (István Majos, László Ocskay, András Bóné, the two János Szűcs's etc) certainly wore their ranks without having been appointed in writing, only with Rákóczi's acquiescence. Many of Thököly's former followers (István Guthy, András Csáky, Miklós Orlay, Mihály Szappanos) had also returned home from their exile in Turkey and joined Rákóczi's army in their one-time ranks.

Thus the first stage of the army's formation was characterised by spontaneity and Rákóczi himself had to compromise when making decisions in connection with the staff. As illustrious noblemen had begun to join the army, the Prince endeavoured to appoint new colonels from them (István Sennyey, László Ibrányi, László Vay).

The Prince had cautiously set about bringing 'outlaw officers' under discipline and keeping them within bounds, as they could not all be relieved at once without risking the disbandment of military forces serving under their command. For this reason, he put several newly joined, respected and experienced noblemen (Farkas Perényi, Bálint and Imre Ilosvay, Pál Orosz, Zsigmond Besseney, Zsigmond Géczy), so-called 'main directors' at the lead of rebels fighting in different theatres of operations. They have been considered as company officers directing their own formations by former Hungarian historiography; in fact they were deputies of the newly established princely court, or to put it another way, they were both 'staff-officers' and 'political commissaries' provided with central instructions and delegated to the fighting units, where they performed the duties of high commanding positions ad interim.

The first generals of the army were appointed only when people with great political authority and sufficient military experience (István Sennyey, Sándor Károlyi, János Bottyán, István Thoroczkay) had become supporters of the struggle. Miklós Bercsényi had used the title of a field marshal from the beginning and took steps independently from Rákóczi in the matter of officers' appointment in West Upper Hungary and Transdanubia. Members of the landed gentry in that area, particularly former officers of the border castles with a significant military past (Ferenc Domokos, Ádám Balogh, László Sándor, Ferenc Inkey) yielded the first Kurutz colonels and lieutenant-colonels. Aristocrats (Dániel and Antal Esterházy, Simon Forgách) were straightaway appointed generals.

The rank of the brigadier introduced in 1704 served for raising the appreciation of noble field officers as opposed to the first peasant colonels on the one hand, and the recognition of military merit and loyal officers on the other, as well as satisfying the need for ordinary promotions. The Prince's method of appointing colonels-in-chief at the lead of existing formations or over former commanders, was another way of strengthening the dominance of nobility.

In the beginning, getting a written appointment long after the occupation of a position was not unusual and related documents often give evidence of this. The subsequent decree on the appointment of Draguly Rác as a colonel was dated back three years to suit reality.

Rákóczi had made an effort to put rules in connection with the army on record, in an obvious and legal manner. The *Regulamentum universale*, a collection of military regulations issued in 1707, touches upon officers' appointment. Section 7, related to the topic, defined generals', regiment owners' and colonels' appointment within the Prince's own jurisdiction, while it conferred the right to appoint lieutenant-colonels and majors on Field Marshal Bercsényi. Section 8 declared that dismissing appointed officers was only possible by legal process.

During the last years of the war of independence officers' appointment was governed by this rule, though it was not unlikely that Rákóczi appointed field officers of lower ranks over the head

of the field marshal. General Antal Esterházy had also been called to order once, for appointing one of his protégés without the preliminary agreement of the prince.

Altogether 16 original generals' and field officers' appointment decrees have been found so far, the analysis of which has resulted in significant conclusions in the field of contents, form and the history of archives. Sources published in the Appendix also contain valuable topic-related data, like the confirmation of the previously uncertain fact that four ranks of general were established in the Kurutz army, at least until 1707, which were the following: field marshal, lieutenant-general, brigadier-general and general of the cavalry.

Kálmán Mészáros

NOMINATIONS DE GENERAL ET D'OFFICIER D'ETAT MAJOR PENDANT LA GUERRE D'INDEPENDANCE DE RAKOCZI

Résumé

Les premiers officiers de la guerre d'indépendance kouroutz, développée du mouvement des fugitifs de la Haute-Tisza, étaient élus par les révoltés eux-mêmes, déjà avant l'arrivée de Rákóczi en Hongrie. En mai 1703, le prince a nommé Tamás Esze, premier colonel de l'armée kouroutz. Parmi les premiers officiers subalternes (István Majos, László Ocskay, András Bóné, les deux János Szűcs, etc.), il y avait sans doute plusieurs, qui occupaient leurs postes sans nomination écrite, avec le consentement tacite de Rákóczi. Parmi les anciens fidèles de Thököly, il y avait plusieurs qui rentraient de l'émigration de Turquie (István Guthy, András Csáki, Miklós Orlay, Mihály Szappanos), et pouvaient entrer dans l'armée de Rákóczi en gardant leurs anciennes fonctions.

La première phase du travail d'organisation est donc caractérisée par la spontanéité, et Rákóczi devait aussi accepter des compromis au cours des prises de décisions au sujet des nominations. Quand les nobles de haute naissance ont commencé à se rallier au mouvement, le prince a essayé de nommer de nouveaux colonels parmi eux (István Sennyey, László Ibrányi, László Vay).

Le prince a commencé avec circonspection à discipliner et à pousser à l'arrière-plan les „officiers-brigands”, comme il n'aurait pas pu les changer tous en même temps, sans le risque de la débandade des troupes qui leur étaient confiées. C'est pourquoi il a envoyé des *directors en chef* à la tête des révoltés qui luttaient aux champs de bataille différents. Ces *directors* étaient choisis parmi les nobles récemment ralliés, de grand respect, ayant un passé militaire important (Farkas Perényi, Bálint et Imre Ilosvay, Pál Orosz, Zsigmond Bessenyei, Zsigmond Géczy). Autrefois, notre historiographie supposait que ces personnes étaient également des officiers de troupe avec leurs propres formations, mais, en réalité, les *directors* étaient des représentants de la cour du prince, ou, autrement dit, des „officiers d'état-major”, et en même temps, des „délégués politiques”, envoyés chez les formations qui luttaient avec des directives centrales, et ils remplissaient les hautes fonctions de commandant avec une charge temporaire.

Les premiers généraux de l'armée ont été nommés par Rákóczi seulement au moment où des personnes de grande influence politique ou de grande expérience militaire (István Sennyey, Sándor Károlyi, János Bottyán, István Thoroczkay) sont devenus kouroutz. A partir du début, Miklós Bercsényi utilisait le titre de général en chef, et, dans l'Ouest de la Haute Hongrie et dans la Transdanubie il prenait des décisions au sujet des nominations des officiers indépendamment de Rákóczi. Sur ce territoire, les premiers colonels et lieutenants-colonels kouroutz ont été nommés parmi les seigneurs terriens, surtout parmi les anciens officiers des châteaux des confins, qui avaient des expériences militaires importantes (Ferenc Domokos, Ádám Balogh, László Sándor, Ferenc Inkey). Les membres de l'aristocratie (Dániel et Antal Esterházy, Simon Forgách) ont reçu tout de suite le titre de général.

Le titre de brigadier a été introduit en 1704. Une autre méthode renforçait également la dominance de la direction des nobles et des grands-seigneurs: le prince a nommé de nouveaux propriétaires de régiment à la tête des formations qui existaient déjà, au dessus des commandants précédents.

Au début, c'était une pratique fréquente que quelqu'un a reçu le document écrit de sa nomination beaucoup plus tard qu'il occupait son poste, comme le disent souvent les documents de nomination eux-mêmes. Sur le document de colonel de Draguly Rácz, écrit postérieurement, nous trouvons la date convenable à sa nomination de 3 ans plus tôt (le document est donc antidaté).

Rákóczi s'efforçait de fixer les règles sur l'armée d'une façon claire, écrite, dans les cadres de la légalité. C'était le *Regulamentum universale*, le règlement militaire publié en 1707 qui s'est occupé de la manière de la nomination des officiers. Selon le 7e article les nominations de général, de propriétaire de régiment et de colonel appartenaient exclusivement aux droits du prince. Le général en chef, Bercsényi avait le droit de nommer les lieutenants-colonels et les commandants. Selon le 8e article, les officiers nommés ne peuvent être déplacés qu'en respectant la voie légale.

Jusqu'à présent, nous ne connaissons que 16 documents originaux des nominations de général et d'officier d'état major, et l'analyse de ces documents a donné des résultats intéressants du point de vue du contenu, de la forme, et de l'histoire des archives également. Les sources publiées dans l'Appendice enrichissent également nos connaissances sur le sujet.

Kálmán Mészáros

GENERALS- UND STABSOFFIZIERSERNENNUNGEN IM FREIHEITSKRIEG VON RÁKÓCZI

Resümee

Die ersten Offiziere des Freiheitskampfes der Kurutzen, der sich aus der Bewegung der Heimatlosen in der Gegend des Theiß-Rückens herausgebildet hatte, wurden noch vor der Ankunft Rákóczis in Ungarn von den Aufständischen selbst gewählt. Der Fürst ernannte im Mai 1703 Tamás Esze zum ersten Obersten des sich organisierenden Kurutzenheeres. Von den ersten Oberoffizieren (István Majos, László Ocskay, András Bóné, den beiden János Szücs' usw.) trugen zweifellos mehrere ihren Rang ohne eine schriftliche Ernennung, nur mit der stillschweigenden Einwilligung Rákóczis. Auch von den ehemaligen Anhängern Thökölys kamen mehrere aus der türkischen Emigration zurück in die Heimat (István Guthy, András Csáki, Miklós Orlay, Mihály Szappanos), und durften sich mit Beibehaltung ihres ehemaligen Ranges dem Heer Rákóczis anschließen.

Für die erste Phase der Organisierung ist also die Spontaneität charakteristisch, und sogar Rákóczi selbst musste bei Personalentscheidungen Übereinkommen treffen. Mit dem Beginn des Beitretens der vornehmen Adelligen war der Fürst bemüht, neue Oberste aus ihren Reihen zu ernennen (István Sennyey, László Ibrányi, László Vay).

Der Fürst begann umsichtig damit, die „Strauchdieb-Offiziere“ zu disziplinieren und in den Hintergrund zu drängen, weil man sie ja nicht alle gleichzeitig absetzen konnte ohne die Gefahr der Auflösung der unter ihrer Hand dienenden Heere. Gerade deshalb entsandte er aus den Reihen der frisch beigetretenen, angesehenen und über größere Militärvergangenheit verfügenden Adelligen (Farkas Perényi, Bálint und Imre Ilosvay, Pál Orosz, Zsigmond Besseney, Zsigmond Géczy) sogenannte Hauptdirektoren an die Spitze der Aufständischen, die an verschiedenen Kriegsschauplätzen kämpften. Unsere frühere Geschichtsschreibung vermutete, dass auch sie über eine eigene Formation verfügende Truppenoffiziere gewesen seien. In Wirklichkeit aber waren sie die Beauftragten des fürstlichen Hofes, oder anders gesagt: mit zentralen Aufträgen die, zu den kämpfenden Formationen gesandten, „Generalstabsoffiziere“, ja sogar „politische Kommissare“ in einem, die die höheren Offiziersposten mit einem vorübergehenden Auftrag zu erfüllen hatten.

Die ersten Generäle des Heeres wurden erst dann von Rákóczi ernannt, wenn Personen zu Kurutzen geworden waren, die über ein notwendiges politisches Gewicht oder über genügend militärische Erfahrungen verfügten (István Sennyey, Sándor Károlyi, János Bottyán, István Thoroczkay). Miklós Bercsényi verwendete von Anfang an den Titel des Großgenerals, und war im westlichen Teil Oberungarns, sowie in Transdanubien unabhängig von Rákóczi für die Offizierser-

nungen zuständig. Auf diesem Gebiet wurden die ersten Kurutzenobersten und -oberstleutnanten aus den Reihen der landbesitzenden Adelligen, und unter ihnen in erster Linie aus den ehemaligen Offizieren der Grenzburgen, die über eine bedeutende Militärvergangenheit verfügten, gewählt (Ferenc Domokos, Ádám Balogh, László Sándor, Ferenc Inkey). Die Aristokraten (Dániel und Antal Esterházy, Simon Forgách) erhielten gleich auf Anhieb einen Generalsrang.

Der 1704 eingeführte Dienstgrad des Brigadiers diente gleichzeitig zur Erhöhung des Ranges der vornehmen Oberoffiziere gegenüber den ersten Bauern-Generälen, zur Anerkennung der militärischen Leistungen, zur Belohnung der Offiziere, die ihre Treue bereits unter Beweis gestellt hatten, und mit der Zeit zur Befriedigung der einfachen, auf Tour kommenden Beförderungsbedürfnisse. Der Dominanz der hochadeligen-adeligen Führung diente auch die Methode, mit der der Fürst an die Spitze bereits existierender Formationen und über die früheren Kommandanten neue Regimentsinhaber ernannte.

Zu Beginn war es gang und gäbe, dass jemand eine beträchtliche Zeit nach Innehaben einer Funktion erst seine schriftliche Ernennung erhalten hatte, wie das auch oft aus den Ernennungsdokumenten zu erschließen ist. Im Oberst-Dekret des Draguly Rác, das auch nachträglich ausgestellt wurde, steht schließlich ein (rückdatiertes) Datum, das der drei Jahre vorher erfolgten (tatsächlichen) Ernennung entspricht.

Rákóczi bemühte sich, die Regeln bezüglich des Heeres auf gut durchsichtige Weise, in gesetzlichem Rahmen schriftlich festzuhalten. Die Art und Weise der Ernennung der Offiziere wird in dem 1707 gedruckten Militärreglement „Regulamentum universale“ behandelt. Der diesbezügliche Punkt Nr. 7 verwies die Vergabe der Generals-, Regimentsinhaber- und Oberstitel in die ausschließliche Rechtssphäre des Fürsten, und übertrug das Recht zur Ernennung der Oberstleutnanten und Majore dem Großgeneral Bercsényi. Der Punkt Nr. 8 sagt schließlich aus, dass die ernannten Offiziere nur unter Befolgung des Rechtsweges ihres Amtes enthoben werden können.

In den letzten Jahren des Freiheitskampfes diente diese Regel als Maßstab auf dem Gebiet der Offiziersernennungen, obwohl es auch solche Vorfälle gegeben hat, dass Rákóczi ohne Wissen des Großgenerals Staboffiziere unteren Ranges ernannte. Einmal kam es sogar vor, dass Feldmarschall Antal Esterházy vom Fürsten zurechtgewiesen werden musste, weil dieser ohne vorherige Billigung des Letzteren einen seiner Begünstigten zum Obersten befördert hatte.

Über die Generals- und Staboffiziersernennungen sind bisher lediglich 16 Original-Ernennungsdokumente aufgetaucht, und die Analyse dieser brachte aus inhaltlichen, formalen und archivgeschichtlichen Gesichtspunkten gleichermaßen interessante Schlussfolgerungen. Die, im Anhang veröffentlichten Quellen bereichern unsere Kenntnisse über das Thema ebenfalls mit mehreren neuen Daten. So wurde die früher nur mit einigen Daten unterstützte Tatsache bestätigt, wonach im Kurutzenheer – zumindest bis 1707 – vier Generalsdienstgrade eingeführt und aufrechterhalten wurden: neben dem Feldmarschall-, Feldmarschalleutnant- und Generalmajordienstgrad existierte nämlich auch der Titel des Generals der Kavallerie.

Кальман Месарош

ПРИСВОЕНИЕ ГЕНРАЛЬСКИХ И ШТАБНЫХ ОФИЦЕРСКИХ ВОИНСКИХ ЧИНОВ В ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЕ ПОД ПРЕДВОДИТЕЛЬСТВОМ РАКОЦИ

Резюме

Первых офицеров освободительной борьбы куруцев, развернувшейся из движения скитальцев в районе среднего течения реки Тиссы, выбирали сами повстанцы еще до прибытия Ракоци в Венгрию. Князь Ракоци в мае 1703 года назначил Тамаша Эсе первым полковником формирующейся армии куруцев. Из первых старших офицеров (Иштван Майош, Ласло Очкаи, Андраш Боне, оба Яноша Сюч и т.д.) большинство наверняка получили свой воинский ранг старшего офицера без всякого письменного приказа, просто по молчаливому согласию Ракоци. Тёкёли и многие из его приверженцев того времени возвратились на

родину из турецкой эмиграции (в том числе Иштван Гути, Андраш Чаки, Миклош Орлаи, Михай Саппанош) и смогли поступить в войско Ракоци, сохраняя за собой воинское офицерское звание того времени.

Таким образом для первого этапа формирования войска была характерна спонтанность, и даже сам Ракоци был вынужден идти на уступки при вынесении решений, касавшихся кадров. С началом присоединения к войску знатных дворян князь старался назначать из числа их новых полковников (Иштван Сеньеи, Ласло Ибраньи, Ласло Ваи).

Князь с большой осмотрительностью приступил к приструниванию, оттеснению на задний план офицеров-выходцев из бедных крестьян, ибо просто снять их с высоких воинских постов было невозможно, так как это было чревато опасностью роспуска отрядов, служивших под их руководством. Именно поэтому из недавно присоединившихся к нему, более авторитетных и располагавших более солидным военным опытом дворян (Фаркаш Переньи, Балинт и Имре Илошваи, Пал Орос, Жигмонд Бешшенъеи, Жигмонд Геци) он направил командовать повстанцами, сражавшимися на различных театрах военных действий, так называемых *главных директоров*. Наша более ранняя историография считала их войсковыми офицерами, располагавшими собственными частями, по сути дела же они были уполномоченными княжеского двора, или же, скажем так: „офицерами генерального штаба“, направленными в действующие войска с центральными указаниями, более того, одновременно они были „политическими комиссарами“ и на основании временного поручения исполняли более высокие командирские должности.

Первых генералов армии Ракоци назначил только тогда, когда располагавшие должным политическим весом или достаточным военным опытом лица (Иштван Сеньеи, Шандор Каройи, Янош Ботгьян, Иштван Тороцкаи) стали куруцами. Миклош Берченьи с самого начала своей воинской службы носил звание главного генерала, и в западной части Северной Венгрии, а также в Задунайском крае распоряжался независимо от Ракоци в делах по назначению армейских офицеров. Таким образом из дворян, владевших именьями, генералами были назначены в первую очередь офицеры оконечных крепостей, за спиной которых был существенный боевой опыт, (Ференц Домокош, Адам Балог, Ласло Шандор, Ференц Инкеи), из их же среды вышли и первые полковники и подполковники куруцев. Аристократы (Даниэль и Антал Эстерхази, Шимон Форгач) немедленно получали звание генерала.

Введение в 1704 году воинского звания бригадира одновременно имело целью повышение ранга знатных старших офицеров по сравнению с первыми полковниками-выходцами из крестьян, признание воинских заслуг офицеров из знати, награду офицеров, доказавших свою преданность, а со временем и удовлетворение ожиданий, связанных с простым повышением воинских званий. Точно так же превалированию в войсках воинского руководства из благородных дворян служил и тот метод, с помощью которого князь назначал во главу уже сформированных воинских частей над бывшими их командирами новых шефов полков.

В начале привычной практикой считалось, что военнотружущий получал письменный приказ о присвоении ему воинского офицерского звания гораздо позже, чем он приступил к исполнению им воинской командирской должности, как об этом свидетельствуют и официальные документы о присвоении офицерских званий. В то же время в приказе о присвоении офицерского звания Драгули Рацу, изданном задним числом, фигурирует дата присвоения ему офицерского звания на 3 года раньше срока фактического назначения (то есть документ датирован задним числом)

Ракоци старался связанные с руководством армией правила и законы закреплять а письменной форме, в рамках законных правил, хорошо просматриваемым способом. Военный Устав *Reglamentum universale*, отпечатанный в 1707 году, предусматривает порядок назначения военных офицеров. Соответствующий пункт 7 Устава отводил исключительно в правовую компетенцию князя присвоение воинского звания генерала, шефа полка, полковника, а главному генералу Берченьи было дано право присвоения воинских званий подполковника и майора. Пункт 8 Устава гласил, что назначенных офицеров можно было разжаловать только при соблюдении законного порядка.

В последние годы борьбы за свободу этим Уставом руководствовались при назначении военных офицеров, хотя имели место и такие факты, что Ракоци, обходя главного генерала, сам назначал штабных офицеров более низкого ранга, а однажды необходимо было призвать к порядку генерала Антала Эстерхази, так как князь без его предварительного утверждения присвоил воинское звание полковника одному из своих приверженцев.

До сего времени было выявлено всего лишь 16 оригинальных документов о присвоении воинских званий генералов и штабных офицеров. Анализ этих документов приводит к весьма интересным выводам, касающимся аспектов содержания, формы документов и архивной истории. В публикуемых в Приложении источниках ряд новых данных также обогащает наши знания по этой теме, так в том числе был подкреплён данными тот ранее, опиравшийся всего лишь на несколько данных факт, согласно которому в армии куруцев – по крайней мере до 1707 года – было введено официально четыре генеральских звания: наряду с званием маршала, генерал-лейтенанта и генерал-полковника существовало также звание генерала кавалерии.